

Informacija u netokraciji

Buljan, Luka

Master's thesis / Diplomski rad

2017

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:142:807702>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-03-17**

FILOZOFSKI FAKULTET
SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA U OSIJEKU

Repository / Repozitorij:

[FFOS-repository - Repository of the Faculty of Humanities and Social Sciences Osijek](#)

Sveučilište J.J. Strossmayera u Osijeku

Filozofski fakultet

Diplomski studij informatologije

Luka Buljan

Informacija u netokraciji

Diplomski rad

Mentor: doc. dr. sc. Boris Bosančić

Sumentor: dr. sc. Milijana Mičunović

Osijek, 2017.

Sveučilište J.J. Strossmayera u Osijeku
Filozofski fakultet Osijek
Odsjek za informacijske znanosti
Informatologija

Luka Buljan

Informacija u netokraciji

Diplomski rad

Područje društvenih znanosti, polje informacijskih i komunikacijskih znanosti,
grana informacijskih sustava i informatologije

Mentor: doc. dr. sc Boris Bosančić
Sumentor: dr. sc. Milijana Mičunović

Osijek, 2017.

Sadržaj

1. UVOD	1
2. ŠIRENJE INFORMACIONALIZMA I USPON NETOKRACIJE	2
2.1. Uvodna razmatranja	2
2.2. Od kapitalizma do informacionalizma	3
2.3. Temelji informacionalizma	7
2.4. Tehnologije informacionalizma.....	8
3. OBLICI INFORMACIJE U INFORMACIONALIZMU	10
3.1. Uvodna razmatranja	10
3.2. Informacija kao znanje	11
3.3. Informacija kao kôd.....	12
3.4. Informacija kao kulturni mem i zabava	14
3.5. Informacija kao valuta.....	15
3.6. Informacija kao sredstvo kontrole i oružje	17
3.7. Informacija kao identitet.....	19
4. TEMELJI NETOKRACIJE.....	20
4.1. Uvodna razmatranja	20
4.2. Što čini dobrog netokratu	23
5. POSLJEDICE ŠIRENJA INFORMACIONALIZMA I USPONA NETOKRACIJE	26
5.1. Uvodna razmatranja	26
5.2. Posljedice širenja informacionalizma i netokracije na razini kulture i društva	26
5.3. Posljedice širenja informacionalizma i netokracije na razini poduzetništva	28
5.4. Posljedice širenja informacionalizma i netokracije na razini ekonomije	29
6. ZAKLJUČAK - NETOKRACIJA KAO UTOPIJA ILI DISTOPIJA?	30
LITERATURA.....	33

SAŽETAK

U radu je dan širi prikaz informacije u netokraciji, društvenog ustroja karakteriziranog informacionalizmom. Obradeni su temeljni aspekti informacionalizma i netokracije, te dan pregled tehnologije informacionalizma. Poseban naglasak stavljen je na opis prijelaza iz kapitalizma u informacionalizam. Osim toga, predstavljeni su novi aspekti odnosno koncepti informacije u nadolazećem ustroju: informacija kao znanje, informacija kao kôd, informacija kao kulturni mem i zabava, informacija kao valuta, informacija kao sredstvo kontrole i oružje, te naposljetku, informacija kao identitet. Jedan od ciljeva rada odnosio se na prikaz temelja netokracije na osnovi zaključaka iz prethodnih poglavlja o informacionalizmu i informaciji. U završnom dijelu rada razmatraju se posljedice širenja informacionalizma na kulturu, poduzetništvo i ekonomiju, te društvo današnjice. U zaključku, rad postavlja pitanje što očekivati od netokracije – utopiju ili distopiju te retrospektivno iznosi slabe točke predviđanja i promatranja vezanih uz pojmove informacionalizma i netokracije.

KLJUČNE RIJEČI

Netokracija, informacionalizam, informacija, umreženo društvo, utopija, distopija, komunizam, kapitalizam, feudalizam, poslovanje, ekonomija, kultura

1. UVOD

Prirodni je smjer svega na svijetu mijenjati se s vremenom. Kao ljudi razvijamo se iz godine u godinu, dolazimo do novih spoznaja i saznanja, radimo na sebi i svojim karakteristikama, reagiramo na promjene u okolini i konstantno nastojimo biti dio kolektiva – biti aktivan član društva, biti ključan dio društvene strukture u svakom vremenu. Ipak, po čemu se drugom može mjeriti uspjeh pojedinca nego po položaju u fiktivnoj strukturi društva u određenom trenutku? Skup ljudskih karakteristika i sposobnosti je ono što određuje moć i položaj osobe, a na samom vrhu te strukture mjesta su zauzeli samo najperceptivniji članovi društva, koji su u pravo vrijeme bili na pravom mjestu i kretali se u pravom smjeru. Elita društva konstanta je koja se ponavlja kroz povijest, kroz sve društvene ustroje, a jedina varijabla koja ju determinira je ona vezana uz izvore moći. To je točka u prostoru oko koje se cijela društvena hijerarhija slaže, točka kojoj su najbliži ujedno najmoćniji članovi društva neko vrijeme. Zašto samo neko vrijeme? Zato što je sve promjenjivo, pa tako i sam izvor moći.

Svatko tko je proživio duži niz godina, recimo 60 godina ili više, osjeća nepovezanost s društvom današnjice. Prema tim pojedincima, "svi smo nevaljali", sve se razvija u pravcu koji oni ne razumiju. Sve se to događa iz razloga što smo kao društvo u dugotrajnom tranzicijskom procesu iz jedne društvene strukture u drugu. Prema svemu sudeći, prolaze dani kapitalizma, dani komunizma davno su prošli, prolaze dani vertikalne hijerarhije, dolazi kaotičnost, nepredvidivost i najviše od svega, nesuglasje oko toga što se to s nama, kao ljudskom vrstom, događa i zašto? Prema autoru rada, tehnološki razvoj, postojanje interneta, individualizam i egoizam prouzrokovali su kaos u društvenoj strukturi, generacije se sve više razlikuju jedna od druge, a uzroci i posljedice tih silnih promjena brojni su, poput promjena u kulturi i organizaciji poslovanja, poimanju informacije, filozofiji društva i pogledu na svijet itd.

Svrha ovog rada detaljno prikazati karakteristike informacionalizma i netokracije te ulogu informacije u netokraciji. Ciljevi rada kojima se to postiže davanje je uvida u temelje informacionalizma, tehnologije informacionalizma i karakteristike prijelaza iz kapitalizma u informacionalizam. Poseban naglasak se stavlja na detaljnije sagledavanje novih aspekata odnosno koncepata informacije u nadolazećem ustroju. Osim toga moguće je sagledati i temelje same netokracije te posljedice širenja informacionalizma i dolaska netokracije i što te posljedice znače za društvo današnjice.

Nakon uvodnog poglavlja, govori se o čovjekovom mjestu u prirodi, društvenoj strukturi, trenutnom društvenom ustroju i tranzicijskom razdoblju koje slijedi te o njegovim uzrocima i

značajkama. Sljedeće poglavlje daje uvid u informacionalizam i njegovo širenje te postavljanje temelja za netokraciju kroz tehnologiju dostupnu u informacionalizmu. Osvrtanjem na povijesne društvene ustroje i greške iz povijesti, u poglavlju se analiziraju značajke informacionalizma i što one znače za kapitalizam. Sljedeće poglavlje detaljnije razrađuje oblike informacije u informacionalizmu: informacija kao znanje, informacija kao kôd, informacija kao kulturni mem i zabava, informacija kao valuta, informacija kao sredstvo kontrole i oružje te informacija kao identitet. Nakon razrade svih ovih aspekata informacije, slijedi poglavlje u kojem se detaljnije razlaže pojam netokracije i netokrata. Nakon toga, kao svojevrsno objedinjenje iznesenih spoznaja o informacionalizmu i netokraciji i njihovim značajkama, slijedi poglavlje u kojemu se govori o posljedicama informacionalizma i netokracije na tri razine: posljedice na kulturu i društvo, posljedice na organizaciju poslovanja te posljedice općenito na ekonomiju. Zaključno, rad postavlja pitanje što očekivati od netokracije – utopiju ili distopiju te retrospektivno iznosi slabe točke predviđanja i promatranja vezanih uz netokraciju.

2. ŠIRENJE INFORMACIONALIZMA I USPON NETOKRACIJE

2.1. Uvodna razmatranja

Informacionalizam kao društvena paradigma nije koncept koji mijenja trenutno stanje u potpunosti. Industrijalizam ne nestaje pojavom informacionalizma, nego informacionalizam na postojeće temelje ugrađuje važnost znanja, informacije i komunikacije u svijetu u kojemu je ljudski rad više orijentiran proizvodnji nematerijalnih dobara¹. Temelj samog informacionalizma integracija je tehnologije u društvo², čime se pojačava i naglašava mogućnost pojedinca da u svakoj prilici i gdje god se nalazio stvara, mijenja i konzumira informacije i sadržaj. Samo postojanje informacije i sposobnost primjene i razumijevanja informacije postali su ključni elementi života svakog pojedinca. Prema tomu je društvo težilo još od dana kada smo ušli u informacijsko doba završetkom drugog svjetskog rata. A u cijelom se tom razdoblju društvo kontinuirano mijenjalo. Kulturni pokreti 1960-ih i 1970-ih poput feminizma i očuvanja okoliša, paradigma revolucije informacijskih tehnologija u 1970-ima,

¹ Aneesh, A. The Wiley-Blackwell Encyclopedia of Globalization: Abstract, 2012. URL: <http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1002/9780470670590.wbeog300/abstract;jsessionid=7F9F37A07E7DA76545A1624E0DADBD1F.f04t01?userIsAuthenticated=false&deniedAccessCustomisedMessage=>

² Sezgin; Yolcu. Political view of Informationalism: Social media and Netocracy, str. 2. URL: https://www.researchgate.net/publication/318553770_POLITICAL_VIEW_OF_INFORMATIONALISM_SOCIAL_MEDIA_AND_NETOCRACY (6.9.2017.)

restrukturiranje kapitalizma 1980-ih uzrokovali su tako promjene koje su dovele do društva u kojem živimo danas³.

Zahvaljujući tehnologiji poput pametnih telefona, računala i posebice Interneta, informacije nam pristižu dvadeset i četiri sata dnevno, svakog dana u godini. Postoje društvene mreže poput Facebook-a i Twitter-a koje zarađuju nevjerojatne iznose novca, a da pritom ne proizvode nikakav sadržaj. Postoji Uber, taksi služba koja ne posjeduje vozila. Svi oni gotovo isključivo obrađuju i prosljeđuju informacije putem informacijsko-komunikacijske tehnologije. Po svemu sudeći, današnje društvo trebalo bi biti informacijsko društvo, no je li ono doista takvo?

Relevantni članci i literatura koji se dotiču teme informacionalizma i netokracije, društvenog ustroja karakteriziranog informacionalizmom, stari su desetak godina. Samo s tehnološke strane, koliko se stvari promijenilo u posljednjih deset godina? Jesu li informacionalizam i netokracija i dalje samo pretpostavke budućeg ustroja ili su već stvarnost? Čak i na samom početku rada lakše je postaviti bezbroj pitanja nego odgovoriti na nekolicinu, no ono što je sigurno – gdje god da se društvo trenutno nalazi, podliježe promjenama u pokušaju pronalaska vlastitog identiteta. Neke od tih promjena mogu se vidjeti u prošlosti ljudskog roda, a neke su nepredvidive, o čemu će biti više riječi u sljedećem poglavlju.

2.2. Od kapitalizma do informacionalizma

Kako bi dobili detaljan pregled na koji se način društvo i društveni ustroj mijenjaju, potrebno je pogledati prijašnje primjere društvene povijesti, odnosno prelaske iz jednog društvenog ustroja u drugi te povući paralele s trenutnim stanjem. Potrebno je postaviti polazišnu točku s koje je moguće prepoznati uzrok i posljedice kako samog postojanja ustroja tako i njegovog raspada.

S filozofskog stajališta, može se reći da poznata uzrečica koju dijele brojni utjecajni znanstvenici i filozofi poput Charlesa Darwina i Friedricha Nietzschea i koja kaže „krotki će naslijediti zemlju“ ni u kom pogledu ne može biti istinita. Dokaz tomu lako se pronalazi u prošlim društvenim ustrojima, u kojima su na vrhu uvijek završavali oni pojedinci koji su bili poduzetni, koji su gledali samo na vlastite interese i interese grupe kojoj su pripadali, ali i oni koji su imali dovoljno sreće da im se smjer osobnog rasta kretao usporedo sa smjerom razvoja

³ Sezgin; Yolcu. Political view of Informationalism: Social media and Netocracy, str. 3. URL: https://www.researchgate.net/publication/318553770_POLITICAL_VIEW_OF_INFORMATIONALISM_SOCIAL_MEDIA_AND_NETOCRACY (6.9.2017.)

općenitog stanja u svijetu⁴. Pokorni ljudi, ljudi kojima se gospodarilo, u takvom okruženju nikada nisu imali prilike biti više od onoga što su bili – moć im je bila nedostižna. Naravno, takvo društveno stanje stvara neizbježnu i očekivanu opreku između društvenih klasa. Ipak, neki filozofi tvrde da je postojanje trajan sukob između međusobno konstantno suprotstavljenih sila⁵, pa je stoga potpuno očekivano da će i same društvene klase biti u trajnoj opreci. No, ono što je važnije jest činjenica da se svaka društvena paradigma ustrojava oko jednog jedinog izvora moći, što se u literaturi često spominje kao „religija tog vremena“. U feudalizmu, na primjer, "religija vremena" bila je točno to, religija – postojanje neke više sile, boga kao činjenice koja se ne može opovrgnuti. Upravo je ta viša sila kao konstanta bila neopovrgljiva činjenica, neporecivi autoritet te je predstavljala okosnicu moći feudalizma, koja je bila iskorištena od strane Crkve. Prema A. Bardu i J. Söderqvistu, cijelo kršćanstvo i kršćanska organizacija ustrojila se oko tog izvora moći kako bi zaštitila i ojačala svoj utjecaj nad pukom. U ime boga vodili su se ratovi, u ime boga vršila su se spaljivanja, bog je bio zaslužan za dobru žetvu itd., a demoni, vještice i raznorazni vragovi bili su tu kako bi kažnjavali neposlušne, kako bi služili kao zastrašujuća sila koja će držati puk pod utjecajem Crkve⁶. Problem feudalizma je problem koji se ponavlja kroz povijest u svakom društvenom ustroju – pretpostavlja se da je moć konstantna i nepromjenjiva, dok u stvarnosti moć fluktuirala⁷. Crkva je svoju moć temeljila na pretpostavci da će božanstvo ostati neopovrgnuto, da se u njega nikada neće posumnjati. No to je bilo neizbježno. Kad se u boga počelo sumnjati i kad se boga počelo propitkivati, temelji na kojima je Crkva izgradila svoju moć počeli su se raspadati. Zbog neprilagodljivosti Crkve kršćanstvo je ostalo u stalnom uvjerenju da je božanstvo neopovrgljivo, zbog čega je i dan danas u krizi identiteta⁸. Moć se promijenila, prešla je s božanstva na njegovu apsolutnu suprotnost. Nakon raspada temelja Crkve, ateizam je postao paradigma na kojoj su poduzetni ljudi toga vremena izgradili svoju moć. No, ipak treba uzeti u obzir da ta promjena nije bila toliko nagla. Ljudi se nisu jednog jutra probudili i odrekli se religije. Promjena je dugotrajan proces i možda je upravo zbog te dugotrajnosti Crkva ostala "slijepa" na ono što se događalo oko nje. Dakle, „konstanta“ moći se mijenja, ali se i društvo mijenja s njom. Kapitalizam podliježe istim greškama, pa se može reći da se povijest ponavlja. U kapitalizmu, izvor moći je pojedinac. Snaženjem pojedinca naglasak se stavlja na osiguravanje vlastitog preživljavanja, na vlastiti uspjeh i odgovornost svake osobe da skrbi o samoj sebi. No, kao što je to bio slučaj i sa svim

⁴ Bard, A.; Söderqvist, J. *Futurica trilogija: Netokracija: nova elita moći i život poslije kapitalizma*, 2003. Str. 15

⁵ Isto.

⁶ Bard, A.; Söderqvist, J. *Futurica trilogija: Netokracija: nova elita moći i život poslije kapitalizma*, 2003. Str. 16

⁷ Isto

⁸ Isto, str. 16/17

prethodnim oblicima društvenog ustroja, i u kapitalizmu moć, u konačnici, prelazi u nešto drugo. Istovremeno se kapitalizam pokušava osvježiti, vratiti svojim temeljnim načelima ne bi li se spasio⁹. U protivnom, nameće se pitanje kako dalje? Kako društvo može funkcionirati bez kapitalizma? Što će se dogoditi s onim što je do sada izgrađeno? Kapitalizam je jednako nefleksibilan kao i svaki ustroj prije njega; temelji se na izvoru moći za koji se pretpostavlja da je konstantan, a on očito i ovoga puta fluktuiraju. U nedostatku fleksibilnosti i nemogućnosti predviđanja kamo postojeća situacija vodi, kapitalizam se vraća svojim izvorištima, stavljajući još veći naglasak na individualizam. Dapače, promiče se hiper-individualnost, kojom se kapitalizam pokušava vratiti u život, a uslijed čega se rađa libertarijanizam, politička filozofija koja slobodu pojedinca postavlja kao primarnu vrijednost društva¹⁰.

Uloga libertarijanizma u ovom procesu može se promatrati kao tzv. supernova – nagli nastanak nekog pokreta u procesu raspada postojećeg ustroja, koji se u velikoj većini slučajeva jednako naglo i gasi. Libertarijanizam kao pokret pokušava odstraniti ono što se unutar te grupe smatralo uzrokom polaganog raspada kapitalizma, odnosno pokušava se maksimizirati političku slobodu i autonomnost pojedinca. No podjele postoje i unutar libertarijanizma. S jedne strane, neki libertarijanci zagovaraju strogo privatno vlasništvo, dok je drugi dio libertarijanaca više naklonjen socijalističkim načelima, te zagovara potpuno rušenje privatnog vlasništva, smatrajući da je baš ono jedina prepreka apsolutnoj slobodi pojedinca u društvu. Iako se na prvi pogled libertarijanci čine poprilično anarhistični, oni u zbilji ne žele ukloniti države i vlast, već samo pospješiti svoj status i svoju individualnost u društvu¹¹.

Mana hiper-individualnosti ogleda se u tomu što ona ne predstavlja jedan izvor moći u društvenom ustroju. Hiper-individualnost stavlja prevelik naglasak na pojedinca, što svakog pojedinca čini vlastitim izvorom moći. Hiper-individualnost neizravno uspostavlja (ili barem to pokušava) anarhiju moći. Drugim riječima, svaki pojedinac može činiti što mu se prohtije, a niti jedan drugi pojedinac ne može na to utjecati. Hiper-egoizam, hiper-kapitalizam i hiper-nacionalizam nuspojave su kako polaganog raspada kapitalizma, tako i prevelikog jačanja pojedinca¹². Sve te 'supernove' nuspojava su pokušaji pronalaska sljedećeg temelja moći i samim time donekle su i opravdane. Nemoguće je predvidjeti budući temelj moći, jer on nije

⁹ Bard, A.; Söderqvist, J. Futurica trilogija: Netokracija: nova elita moći i život poslije kapitalizma, 2003. Str. 16/17

¹⁰ Boaz, David. Libertarianism // Encyclopaedia Britannica. URL: <https://www.britannica.com/topic/libertarianism-politics> (6.9.2017.)

¹¹ Isto

¹² Bard, A.; Söderqvist, J. Futurica trilogija: Netokracija: nova elita moći i život poslije kapitalizma, 2003. Str. 17

apsolutna suprotnost postojećem. Upravo zbog toga može se reći da „namjera“ opravdava stasanje bilo kojeg novog pokreta u tom smislu. Što vrijedi za prirodu, vrijedi i za društvo— najjači opstaju. Pokret koji se pokaže najsmislenijim opstat će kao sljedeća društvena paradigma koja ima vlastiti izvor moći. Ne postoji način da se točno odredi koliko će kapitalizam trajati, ne postoji način da se točno odredi što će se usput dogoditi, koja će sljedeća 'društvena supernova' izaći na vidjelo, a pogotovo ne postoji način da se točno sazna prema kakvom se ustroju društvo kreće. Prema Bardu i Soderqvistu, pokušaj predviđanja sljedeće društvene paradigme jednak je pokušaju meteorologa da predvidi vremenske uvjete godinama unaprijed¹³. Previše je varijabli, previše je sila koje djeluju na njeno kretanje.

Što onda sprječava vodeće članove društva da tijekom promjene prepoznaju nadolazeći izvor moći te tako ostanu na moći i u okviru sljedeće paradigme? Takav je razvoj događaja moguć, iako nije previše vjerojatan. Ako postavimo hipotezu da je moguće prepoznati i prisvojiti izvor moći prije no što se on u potpunosti objelodani, trebalo bi utvrditi i uvjete pod kojima je takav pothvat ostvariv. Kao prvo, ljudska rasa sastoji se većinom od iznimno konzervativnih bića. Opiremo se promjenama. Držimo se poznatog, bili u pravu ili ne. No, zašto se i ne bismo opirali promjenama? Ono što nam je poznato ujedno nam je i dobro. Navikli smo na stvari koje poznajemo, one nam pružaju određenu udobnost, a ako već ne udobnost, svakako sigurnost. Zašto onda riskirati s nečim što nam je nepoznato? Ljudi su reaktivna, a ne pro-aktivna bića. Upravo zbog te statičnosti, nevoljkosti za promjenom, promjena društva nikada neće ići u korak s promjenom izvora moći. Ako društvo kaska za kretanjem moći, kako može predvidjeti gdje će se ta moć ustoličiti? Ako se društvo ne može ustrojiti oko novog izvora moći onoga trenutka kada taj izvor postane vidljiv, ako ga nitko ne može previdjeti, kako ga onda itko može prijevremeno prisvojiti?

Znači li to da je besmisleno predviđati u kom se smjeru društvo kreće? Trebamo li uopće znati gdje se nalazi sljedeći izvor moći? Koliko god teško to bilo utvrditi, takvi pothvati nipošto nisu besmisleni, valja barem pokušati. Broj varijabli je iznimno velik, vjerojatnosti da su predviđanja ispravna svedena su na minimum, ali svejedno treba nastaviti pokušavati. Ako se naše predviđanje kojim slučajem obistini, postoji mogućnost da će to čovječanstvu donijeti prosperitet kakav još nije doživjelo.

¹³ Bard, A.; Söderqvist, J. Futurica trilogija: Netokracija: nova elita moći i život poslije kapitalizma, 2003. Str. 17

S druge strane, što ako ne želimo predviđati i nagađati? Što ako umjesto nastojanja da držimo korak s promjenama, te promjene u potpunosti zanemarimo ili čak onеспособimo? Začudo, postojali su pokušaji da se uspostavi jedna nepromjenjiva konstanta moći. Komunizam, koji se još uvijek drži na životu u šaćici zemalja, težio je takvoj utopiji. No, njegova je mana bila ta što se odupirao samim prirodnim procesima, a mijena je prirodna pojava. Prirodno je mijenjati se. Prirodno je mijenjati prioritete. Upravo zato, pomalo ironično, i komunizam se promijenio. Ne treba zaboraviti poznatu rečenicu iz romana *Životinjska farma* Georga Orwella: „*sve životinje su jednake, ali su neke jednakije od drugih*“. Kao i komunizam, svaki pokušaj uspostave utopije rezultirao je smrću te utopije. Da ironija bude veća, utopije su upravo u svojoj smrti pronašle ono što su trebale tijekom svog postojanja – otpor promjeni. Bard i Soderqvist upravo u tom kontekstu spominju i Buddhu. Buddhin nauk, star oko 2500 godina, kaže da osoba ima dva izbora. Biti u konstantnoj nirvani (umrijeti), ili se konstantno prilagođavati svojoj okolini. Promjene se ne mogu zaustaviti, promjene su prirodna pojava. Pitanje je samo što slijedi, a pretpostavka je da je to upravo informacionalizam.

2.3. Temelji informacionalizma

Informacionalizam ovisi o dvije ključne stvari: tehnologiji i postojanju mreža koje povezuju društvo i tehnologiju. Mreže su uvijek postojale, temelj su svog poznatog života. Povjesničari i arheolozi mogu potvrditi da su upravo mreže kralježnica društava starih i nekoliko tisuća godina, a moderno društvo ne razlikuje se u mnogome od drevnih civilizacija. Ipak, naše se mreže razlikuju u svom pojavnom obliku od drugih mreža manifestiranih u prirodi. Ono što se u prirodi može smatrati svojevrsnom mrežom nema vertikalni ustroj. Mreža nije stratificirana i ne postoji nešto iznad svega. Ona se sastoji od međusobno kaotično povezanih čvorova. Prednost takve mreže je njezina postojanost – pojedini čvorovi mreže su samostalni, uništenje jednoga čvora ne znači raspad cijele mreže – na njegovo mjesto dolazi drugi čvor. Veliki nedostatak takve mreže, pak, jest njezina neorganiziranost. Upravo je kaotičnost takvih mreža dovela do razvoja vertikalne organizacijske strukture u ljudskim društvima.

Vrh snažno stratificiranog društva, elita svoga vremena, upravljala je protokom informacija i međusobnom komunikacijom između čvorova i slojeva takve organizacije. Ipak, takva struktura nije nužno bila loša. Prijenos informacije s jednog čvora na drugi (primjerice, iz jednoga grada u drugi) zahtijevao je glasnika i dosta vremena. Osim toga, činjenica da je

moćnost prijenosa informacija na taj način bila dostupna isključivo vrhu društvene hijerarhije samo je pridonosila moći tog sloja.

Promatrajući razdoblje nakon drugog svjetskog rata, točnije ulazak u informacijsko doba, jasno se uočava gubitak potrebe za takvom strukturom društva. Svakim većim iskorakom u razvoju različitih komunikacijskih uređaja i prijevoznih sredstava sve su se više decentralizirali izvori moći u društvenim mrežama¹⁴. Razvoj telegrama, telefona, parnog stroja, željeznice, osobnog računala i naposljetku Interneta, doveo je do apsolutne decentralizacije komunikacijske moći. Štoviše, Internet se može smatrati svojevrsnom novom mrežom, doduše potpuno kaotičnom, ali i apsolutno korisnom. Na Internetu nema centralizirane moći, nema autoriteta (istina, to ne vrijedi svugdje, npr. u Sjevernoj Koreji i sl.). On omogućava komunikaciju nespontanu prostorom i vremenom, naravno, tamo gdje postoji pristup Internetu. Informacija ne putuje pola puta željeznicom, nešto malo brodom, ostatak konjem, kako bi stigla do odredišta. Jednostavno, sve se nalazi tu, svaka je osoba zaseban čvor u globalnoj mreži i svaki je čvor povezan s nekim drugim. Značajka informacionalizma jest pojačavanje ljudskog kapaciteta za obradu informacija i komunikaciju putem tehnologije¹⁵, a tehnologija se razvija kako bi ojačala i promijenila komunikaciju unutar mreže. Jedno bez drugoga ne može.

2.4. Tehnologije informacionalizma

Nije teško zaključiti koje tehnologije obilježavaju informacionalizam. Dovoljno je osvrnuti se oko sebe i primijetiti što sve koristimo u neposrednoj okolini. Računala, laptopi, pametni telefoni, tableti, pametni satovi tehnološke su komponente modernog društva. Ovaj rad napisan je na računalu, pohranjen je u digitalni repozitorij, a onaj tko ga čita, čita ga u digitalnoj inačici na jednom od gore navedenih uređaja. Tehnologija je već u ovom trenutku čvrsto uklopljena u društvo. Prije samo dvadeset godina većini nije bila dostupna, a neke tehnologije u to vrijeme nisu ni postojale. Olakšao se pristup Internetu, daleko najrelevantnijoj tehnologiji modernog vremena, te svaki od ranije spomenutih uređaja omogućava pristup istom. Živimo u vremenu u kojem nam sat na ruci daje pristup svim zabilježenim informacijama.

No ipak, što je to toliko specifično za navedene tehnologije što raniji tehnološki izumi, poput telegrafa, tiska, žičanog telefona nisu imali? M. Castells prepoznaje tri temeljne značajke današnje tehnologije:

¹⁴ Castells, M. Informationalism, Networks and Network Society: A theoretical blueprint. Str. 2-4

¹⁵ Isto, Str. 11

1. Kapacitet obrade podataka i komunikacije (brzina i kompleksnost obrade, količina podataka)
2. Fleksibilnost distribucije podataka i informacija kroz interaktivne digitalne mreže
3. Mogućnost pronalaska i međusobnog povezivanja digitalnog sadržaja u novi sadržaj¹⁶.

Prvu značajku tehnologije, odnosno kapacitet obrade podataka i komunikacije, moguće je opisati pomoću Mooreovog zakona. Iako se nije pokazao u potpunosti točnim, iz zakona se može iščitati slična značajka prvoj gore navedenoj. Mooreov zakon ističe kako će se količina tranzistora na procesorskom čipu u pravilu udvostručiti svake dvije godine, što teoretski znači da se snaga glavnog procesorskog čipa u uređajima proizašlim iz računala (pametni telefoni, tableti i sl.) svake dvije godine također treba udvostručiti¹⁷. Aplikacije se ipak razvijaju na drugačiji način, pronalaze se novi materijali i kemijski elementi za razvoj tehnoloških komponenti, Internet je globalno dostupan, bežičan, brzine su 'astronomske' u usporedbi s počecima Interneta, što znači da se informacijama brže pristupa, brže ih se obrađuje i ono što je najvažnije, brže ih se prenosi drugima.¹⁸ Osim toga, nema naznake da će se taj razvoj zaustaviti, iako je logično predvidjeti da negdje postoji granica koju neće biti moguće preći.

Druga značajka tehnologije odnosi se na distribuciju generiranog ili pronađenog sadržaja kroz mnoštvo informacijskih kanala na Internetu i pokraj njega, što znači da je moguće pronaći mnoštvo informacija o određenoj temi i sve te pronađene informacije složiti u jednu¹⁹. Postojeći sadržaj kombinira se u novi, relevantniji, koncizniji. Sadržaj više nije statičan nego postaje dinamičan. Internet je postao medij interaktivne komunikacije zbog kojega imamo globalnu bazu informacija poput Wikipedije, društvenih mreža poput Facebooka, Twittera, umjetničkih portala poput DeviantArt-a, globalne zajednice koje se formiraju oko sadržaja poput videoigara, filmova, političkih kampanja, 'protusustavnih' pokreta, glazbe. Sve nabrojano proizašlo je iz dvije ideje – postavljanja sadržaja na Internet i komunikacije e-mailom. Nešto što je u svojoj osnovnoj zamisli toliko jednostavno postalo je u toj mjeri nužno da za osobu bez pristupa Internetu možemo reći da je "gluha, nijema i slijepa" u digitalnom smislu.

Treća je značajka globalna primjenjivost tehnologije u različitim granama društva. Današnja tehnologija utječe na javni i privatni život - koristi se u poslu, vojsci, medijima, javnim službama, političkim aktivnostima, propagandi i društvenoj interakciji s drugima²⁰.

¹⁶ Castells, M. Informationalism, Networks and Network Society: A theoretical blueprint. Str. 12

¹⁷ Moore's Law. URL: <http://www.moorelaw.org/> (6.9.2017.)

¹⁸ Castells, M. Informationalism, Networks and Network Society: A theoretical blueprint. Str. 13

¹⁹ Isto, str. 14

²⁰ Isto, str. 15

Komunikacijska tehnologija dostupna je velikoj većini, međusobno je interaktivna, povezuje pojedinca s drugima, neovisno o bilo kakvim granicama. Prostor ne igra nikakvu ulogu, udaljenost ne igra nikakvu ulogu. Poslovne firme surađuju s drugim firmama na suprotnoj strani svijeta, vojne operacije vode se izvan bojišta pomoću bespilotnih letjelica i komunikacijskih tehnologija, skupovi se organiziraju na društvenim mrežama itd. Ukratko, tehnologija koju imamo prožima brojne grane društva, primjenjiva je svugdje, dostupna je većini i ima utjecaj na mikro i makro razini, od utjecaja na pojedinca do cijelog društva.

Telegram se teško može s nabrojanim mjeriti, a tehnologija se razvija i dalje. Brzina razvoja tehnologije eksponencijalno se smanjuje, a njene mogućnosti eksponencijalno rastu. Dovoljno je samo napomenuti da se originalni Doom, videoigra iz 1993. godine sada gotovo iz šale pokreće na uređajima kao što su iPodi, bankomati, čak i kalkulatori²¹. U samo dvadeset i pet godina, nešto što je donedavno bilo vrhunac tehnologije danas se lakoćom pokreće na uređajima koji za to uopće nisu namijenjeni. Teško je zamisliti što će se dogoditi u sljedećih dvadeset i pet godina.

3. OBLICI INFORMACIJE U INFORMACIONALIZMU

3.1. Uvodna razmatranja

S obzirom na naziv informacionalizam, logično je da je informacija temeljno sredstvo oko kojega članovi društva u dobu infomacionalizma stječu moć. Laički gledano, informacija koja se može smatrati primarnom 'valutom' u društvu nezamisliv je koncept. U kojemu točno omjeru informacija može koristiti pojedincu u informacionalizmu? Ako promatramo informaciju kao platežno sredstvo u trenutnom društvu, društvo najvjerojatnije neće normalno funkcionirati. Po čemu se informacionalizam točno razlikuje od trenutnog stanja društva u kojemu pravodobnom informacijom možemo postići nešto dobro ili loše za bilo kojeg člana toga društva? Odnosi li se sposobnost prikupljanja i obrade informacija u informacionalizmu na samog pojedinca ili su u pitanju veće društvene grupe, poput kompanija? U koju se svrhu te informacije mogu koristiti osim za prikupljanje moći? I na koncu, što ta moć, uopće, donosi sa sobom, odnosno kakva je to moć?

Osvrtanjem na najmoćnije tvrtke današnjice ('najmoćnije' u smislu 'najbogatije', s najvećim kapitalom), uočava se korelacija u vrsti tvrtke i brzini rasta njezinih prihoda. Ukratko, postoji

²¹ It runs Doom. URL: <http://knowyourmeme.com/memes/it-runs-doom> (6.9.2017.)

nova vrsta kompanija, tzv. 'vlasnici sučelja' (engl. *interface owners*). U tu vrstu spadaju Facebook, Twitter, Airbnb, Uber, Google, WhatsApp i sl. Što je njihova posebnost? Sve navedene tvrtke imaju jednu zajedničku crtu; niti jedna, osim samog sučelja, nema vlastiti proizvod odnosno proizvodnju. Facebook, koji je nenadmašno najpopularniji vlasnik medija, ne proizvodi nikakav sadržaj. Alibaba, najpoznatiji trgovački portal, nema nikakav inventar robe. Airbnb, najpopularniji *booking* servis ne posjeduje niti jednu sobu, kamoli hotel ili apartman. Uber, najraširenija *taxi* služba u svijetu, ne posjeduje niti jedno *taxi* vozilo. Sve navedene kompanije imaju tek tanak softverski sloj povrh brojnih proizvodnih sustava na kojemu se proizvodi tih sustava prezentiraju kupcima i korisnicima. Drugim riječima, Facebook, Twitter, Uber, Alibaba, Airbnb pružaju softversko sučelje koje na lakši način povezuje proizvod ili uslugu s potrošačem²², odnosno pružaju uslugu korisnicima kako bi oni lakše došli do potrebitog ili željenog proizvoda. Izvor moći, izvor zarade svih tih tvrtki jest pružanje informacija dvjema stranama kapitalističke proizvodne mašinerije. Doduše, postoji suptilna razlika u informacijama koje se pružaju na ovaj način. Facebook ne zarađuje na istim informacijama kao Twitter, Uber ne zarađuje na istim informacijama kao Airbnb. Koje su to razlike, detaljnije je razrađeno u nadolazećim poglavljima u kojima će se informacija razmotriti kroz nekoliko različitih aspekata koje su prepoznali J. Gleick i drugi autori. Ti aspekti uključuju gledanje na informaciju kao na znanje, kôd, kulturni mem i zabavu, valutu, sredstvo kontrole i oružje i, na posljetku, identitet.

3.2. Informacija kao znanje

Informaciju je teško precizno definirati. Informacija se može pronaći čak i u nečemu apsolutno besmislenom. S druge strane, može se dogoditi da velika količina teksta ne pruža baš nikakvu informaciju. Prema mišljenju autora ovog rada, razlika između podataka i informacija leži u pogledu na informaciju kao na objektivnu ili subjektivnu tvorevinu. Za one koji tvrde da je informacija objektivna, informacija postoji u prirodi, na neki način je "pripremljena", svima jednako razumljiva, dok je za one koji tvrde da je ona subjektivna, informacija onaj zaključak koji se donese nakon procesuiranja nekog seta podataka, odnosno ovisi isključivo o sposobnosti pojedinca da procesuiru podatke i iz njih izvuče informaciju. Kada se to uzme u obzir, dolazimo do zaključka da je informacija produkt postojećeg znanja neke osobe.

²² Goodwin, Tom. The battle is for the customer interface, 3.3.2015. URL: <https://techcrunch.com/2015/03/03/in-the-age-of-disintermediation-the-battle-is-all-for-the-customer-interface/> (6.9.2017.)

No, ono što je konstantno kod većine teoretičara, bez obzira na izneseno stajalište o informaciji, jest stav da informacija ne predstavlja znanje. Informacija je zasebni entitet kojim se može postići neko znanje, ali postojanje informacije ne znači da će osoba koja ju primi steći novo znanje. Kako bi informacija postala znanje, potrebno ju je detaljno analizirati i znati ju primijeniti. Upravo je primjena informacije ključna u stjecanju znanja, jer konstantno stjecanje informacija bez njezine primjene ne donosi nikakve rezultate.

Ta je distinkcija lako prepoznatljiva u današnjem društvu – informacija je besplatna, a znanje to nije²³. Moguće je pročitati cijeli priručnik o nekoj temi, recimo „*Kako napraviti svoj automobil*“, ali napraviti vlastiti automobil nije moguće samo čitanjem priručnika. Zato ljudi pohađaju raznorazne tečajeve, i zato kada nekom djetetu ne ide matematika, roditelji plaćaju instrukcije. Potpuno je besmisleno očekivati da će dijete svladati matematičke sadržaje ako mu umjesto instrukcija, u ruke stavimo priručnik „*Kako biti dobar u matematici*“.

Znanje ima svoju cijenu upravo zbog toga što je put od informacije do znanja dug. Ako netko već i nije uložio novce da stekne znanje, uložio je barem vrijeme i trud. Netko je negdje morao utrošiti vrijeme da usavrši svoje znanje o matematici. Toj se osobi plaća davanje instrukcija kako druga osoba ne bi morala prolaziti spomenuti put od informacije do znanja. Zanimljiva je stoga tvrdnja „*znanje je informacija pretočena u radnje*²⁴“, jer upravo se u tome i sastoji razlika između informacije i znanja. Put do pravilne primjene znanja na temelju neke informacije nije lak, zahtijeva detaljnu analizu i iskustvo, a to nije nešto što se može besplatno steći.

3.3. Informacija kao kôd

Najbolja reprezentacija informacije kao kôda pronalazi se u biologiji, točnije u definiciji gena. Genetici, koja je počela kao mit, naziv je dao Wilhelm Johannsen 1910. Johannsen je skovao naziv *gen* ne bi li jednom riječi opisao mit koji je vladao u ono vrijeme da se osobine osobe prenose s roditelja na potomka²⁵. Nije se točno znalo što je gen, uz što se veže – gen je u to vrijeme neopipljiv, samo teorija o čarobnoj čestici koja prenosi informacije s roditelja na potomka.

Kada je E. Schrodinger razmišljao o genu, razmišljao je o jednom konkretnom problemu. Kako to da jedna čestica može sadržavati toliko informacija koje detaljno određuju cijeli razvojni

²³ Lurie, Ian. Information is free, knowledge is not, 2012. URL: <https://www.portent.com/blog/random/information-is-free-knowledge-is-not.htm> (6.9.2017.)

²⁴ Isto.

²⁵ Gleick, J. The information - a history, a theory, a flood // Pantheon books, New York. Str. 299

proces jednog organizma? Odgovor je pronašao na primjeru Morseovog kôda. Kao što točka i crtica u različitim kombinacijama mogu generirati cjelokupni ljudski jezik²⁶, tako i gen ima vlastiti kôd kojim prenosi informacije o cijelom organizmu. Detaljnije spoznaje o genu došle su tek razvojem molekularne biologije. Znanstvenici su intenzivnije počeli istraživati prijenos i pohranu informacija u genu budući da su tehnologijom molekularne biologije mogli pristupiti njegovim najsitnijim dijelovima. Ono što su zaključili jest da je upravo pojam informacije ono što im treba kako bi izmjerili biološke vrijednosti za koje do tada nisu postojali alati – kompleksnost, organiziranost i specifičnost. Kako su spoznaje iz područja genetike postajale sve dublje, tako je i usporedba gena s informacijom postajala sve detaljnija. H. Quastler primijenio je informacijsku teoriju na biologiju i psihologiju te je procijenio kako aminokiselina sadrži jednaku količinu informacija kao pisana riječ, a proteinska molekula upravo onu količinu informacija što ju sadrži cijeli odlomak nekog teksta. Njegov kolega S. Dancoff 1950. godine okarakterizirao je kromosomsku nit kao linearno kodiranu vrpcu informacija te utvrdio da kromosomska nit sadrži poruku koja se može razbiti na manje dijelove, bilo da se radi o odlomcima teksta, riječima ili jednostavnom "Booleovom prekidaču": da ili ne²⁷. Sve spoznaje i tvrdnje biologa vode k istom zaključku: živi organizmi, uključujući ljudski rod, sve životinjske vrste i žive tvari zasnovane su na informacijama zabilježenim u genima. Te informacije prenose fizičke karakteristike roditelja na potomke te njihov potencijal za razvoj u danom okruženju. Vrativši se Quastlerovoj teoriji, Dancoff je 1952. godine organizirao simpozij o informacijskoj teoriji u biologiji. Cilj simpozija bio je artikulirati i oblikovati te nove ideje u znanje o biološkim područjima kao što su stanična struktura organizma, a u obzir su dolazili i veliki biosustavi. Zaključci simpozija mogu sve svesti na sljedeće: cijeli set instrukcija zabilježen u kromosomima predstavlja genom u kojemu su zabilježene, ako ne sve, onda većina količina informacija o odraslom organizmu²⁸. Gen je, stoga, napokon bio vezan uz nešto konkretno, a ne uz mit. No, valja naglasiti kako se čini da korištenje informacije u okvirima biologije nije zaživjelo u potpunosti.

Sljedeći veliki iskorak bilo je otkriće prema kojemu gen ne leži u proteinima - što je bilo popularno mišljenje do tada. Watson i Crick pomislili su kako bi materijalna osnova gena mogla ležati u nekoj drugoj tvari, u nečemu unutar jezgre svake stanice. Watson i Crick, konačno, otkrili su da se gen nalazi u deoksiribonukleinskoj kiselini, ili DNK. Otkrili su da se DNK sastoji od dvostruke spirale koju sačinjavaju dva duga slijeda čvorova/baza, a koji zasebno

²⁶ Gleick, J. The information - a history, a theory, a flood // Pantheon books, New York. Str. 300

²⁷ Isto, str. 301

²⁸ Isto, str. 301

moгу poslužiti kao predložak za replikaciju. Iako su ustvrdili da su pronašli tajnu života²⁹, Watson i Crick zapravo su pronašli tajnu gena. Pronašli su ono što prenosi informaciju o nastanku i razvoju organizma, pronašli su temelj osobina živućeg bića. Gen je u suštini informacija i kôd koji karakterizira život organizma.

3.4. Informacija kao kulturni mem i zabava

U prethodnom odjeljku prikazali smo kako je informacija postala integralni element bioloških teorija o genu. No upravo je iz tih temelja – shvaćanja informacije kao kôda u okviru biologije - proizašlo novo poimanje informacije - informacija kao mema. Naime, integriranjem informacije kao kôda u svoje teorije o genu, tj. proučavanjem organizama kao sklopova informacija, biolozi su vremenom postali vrsni u tematici komunikologije. Monod, pariški biolog koji je djelomično zaslužan (i nagrađen Nobelovom nagradom zbog toga) za otkriće RNA kao prijenosnika genetskih informacija, predložio je sljedeću analogiju: baš kao što biosfera stoji iznad svijeta neživih tvari, tako i iznad biosfere postoji, njegovim riječima, „apstraktno kraljevstvo“ koje se sastoji od ideja. Prema Monodu, ideje sadrže neke značajke živućih organizama. Kao i organizmi, i one nastoje očuvati svoju strukturu i širiti se – spajati se s drugim idejama, rekombinirati se, segregirati svoj sadržaj, evoluirati (u čemu selekcija ima veliku ulogu)³⁰. Dawkinsova zapažanja o tome kako sav život evoluirao putem različitih replikatora u okolini, Monod je primijenio na ideje. Replikator napretka ljudskog bića u informacionalizmu upravo su ideje – mozak je izvor, kultura je rodno tlo, a način prijenosa ljudski jezik. Za taj iznad-biološki replikator Dawkins predlaže jedan naziv – *meme* ili mem³¹. Širenje ideja, odnosno širenje memova neizbježan je dio života svakog pojedinca. Širenje mema može se usporediti sa širenjem virusa. I mem i virus u jednom trenutku iz nečega proizidu, potom, šire se putem nekog od brojnih kanala, usađuju se, evoluiraju i cijeli se proces ponavlja dok jednostavno ne umru, tj. dok virus, odnosno mem ili ideja više ne budu relevantni u svom okruženju. Svijet je izgrađen na idejama, stvari postoje zato što je neki pojedinac dobio ideju i podijelio je s drugim pojedincima. Religije, rituali, modni izričaji, političke ideje, moralni kodeksi – svi su nastali iz ideja, iz mema³². Mem, naravno, može biti sve – dobra ideja, loša

²⁹ Gleick, J. The information - a history, a theory, a flood // Pantheon books, New York. Str. 303

³⁰ Isto, str. 323

³¹ Isto

³² Hodge, Karl. It's all in the memes, 2000. URL: <https://www.theguardian.com/science/2000/aug/10/technology> (6.9.2017.)

ideja, čista zabava ili apsolutna glupost, ali ono što ostaje nepobitno jest to da će se mem uvijek stvarati, zatim nastojati proširiti i da će na kraju "umrijeti".

Primjer životnog ciklusa mema može se pronaći u jednom popularnom videu iz 1997. godine „*The Hamster Dance*“. Od 1997. prošlo je podosta vremena i velika je vjerojatnost da većina ljudi danas ne zna o čemu se tu radilo. Zapravo, ni tada se nije znalo zašto je taj mem bio toliko popularan. Loše animirani video u kojemu je prikazano nekoliko hrčaka kako plešu uz monotonu glazbu pokrenuo je do 1998. godine lavinu proizvoda kojima su razni proizvođači htjeli ubrati zaradu na fenomenu koji je pogledalo najmanje sedamnaest milijuna ljudi³³. No, kao što je već rečeno, 1997. godina bila je davno. Danas taj mem ne znači apsolutno ništa ili znači samo određenom broju ljudi (oko sedamnaest milijuna) u kojima budi nostalgiju. Taj mem je mrtav, iako je u svoje vrijeme bio pravi fenomen. Doduše, ovdje se radi o isključivo zabavnom memu, čija korist nije prelazila onu od pobuđivanja kratkotrajnog smijeha. Religije, političke ideologije i slično 'teški' memovi ipak imaju nešto duži 'rok trajanja'.

3.5. Informacija kao valuta

Ova karakterizacija informacije vrlo je diskutabilna. Upoznati smo s pojmom valute, razmjena dobara već se dugi niz godina vrši razmjenom određene valute za proizvod ili uslugu. Prije spomenuti Facebook, Twitter i njima slična mrežna mjesta funkcioniraju i popularni su zbog prikupljanja informacija o dvije strane koje ovise jedna o drugoj – proizvođačima i potrošačima. Takva mrežna mjesta trguju informacijama, ali trguju za novac, koji je univerzalno prihvatljiv i ima određenu vrijednost koja je za svaku osobu ista. Problem informacije kao valute je upravo taj što ona nije fiksna. Ne nosi istu vrijednost i njena vrijednost ovisi o tome koliko je nekome potrebna. Nije univerzalna konstanta, baš kao što niti informacija nije konstantna, jer se neprestano mijenja, evoluira i degradira i ne prihvaća se svugdje na isti način. Nešto što je po svojoj prirodi subjektivno ne može predstavljati objektivnu vrijednost u svijetu na način koji su to kroz povijest pa do danas predstavljale različite novčane valute. Lako je provjeriti valutnu vrijednost informacije u konkretnom kontekstu. Zamislimo dvije osobe koje su otišle po namirnice u trgovinu. Na blagajni jedna osoba plati namirnice novcem, a druga osoba u zamjenu blagajnici ponudi informaciju. Koja će osoba izaći iz trgovine s namirnicama u rukama? Čak i ako blagajnica prihvati informaciju u razmjenu za namirnice (hipotetski ne isključujemo tu mogućnost), vrijednost te informacije varira od osobe do osobe, jer je po naravi informacija

³³ Burkeman, Oliver. Hamming it up, 1999. URL: <https://www.theguardian.com/uk/1999/dec/09/christmas.oliverburkeman> (6.9.2017.)

subjektivna. Ako ta osoba ponudi informaciju koja je blagajnici/vlasniku trgovine apsolutno nebitna ili nerazumljiva, ona sa sobom ne nosi nikakvu vrijednost i ta će osoba trgovinu napustiti praznih ruku.

Informacija, stoga, ima svoju varijabilnu vrijednost. Ta vrijednost postoji, čemu svjedoče spomenute društvene mreže i njihovo kontinuirano postojanje i razvoj. Informacija ne može biti valuta, ali može nositi svoju vrijednost, što Stephanie Mehta pokušava obuhvatiti citatom „Zaboravite dolar i jen, ljudi cijene svoje podatke“³⁴. Iako se u ovom konkretnom slučaju informacija krivo tumači (jer u ostatku članka govori se pretežito o podacima), iz tih se podataka lako mogu izvući informacije. No članak jasno ističe činjenicu da se danas velika količina sadržaja čuva u digitalnom obliku. Preuzimaju se filmovi, glazba, e-knjige, stvaraju se, čuvaju i preuzimaju slike, dokumenti i ostali sadržaji. Nečija kolekcija video igara, filmova, glazbe opisuje se rečenicom „*imam X u vrijednosti od Y\$*“. Ukoliko se nekome pokvari računalo, prva ili druga stvar koja toj osobi pada na pamet jest „samo da su slike/filmovi/dokumenti još uvijek na *hard* disku“. Ako digitalni sadržaj na početku i nema dodanu monetarnu vrijednost, ipak mu se dodjeljuje neka druga vrijednost. Podaci zabilježeni na nečijem *hard* disku, u zbilji kombinacija jedinica i nula, sa sobom nosi vrijednost koju se može izraziti u novcu ili sentimentalnosti. Krađa tih podataka itekako je moguća, a način odnošenja prema privatnim podacima osoba reguliran je zakonom³⁵. "Oblaci za pohranjivanje sadržaja" (engl. *cloud storage*) prikupljaju podatke svih svojih korisnika i čuvaju ih na mjestu koje nije u privatnom vlasništvu te osobe. Ipak, ta osoba ima pristup svojim podacima, tako da ti podaci nose određenu vrijednost kako korisnicima koji ih na te servise postavljaju, tako i kompaniji koja je na sebe preuzela odgovornost njihova čuvanja.

Na kraju, može se zaključiti da informacija teško može biti valuta kao što je to novac. Shvaćanje informacije kao vlastite valute više se odnosi na informaciju kao vrijednost, izričito subjektivnu i varijabilnu, ali svakako vrijednost.

³⁴ Mehta, Stephanie N. The new global currency: information, 2009. URL: <http://fortune.com/2009/10/07/the-new-global-currency-information/> (6.9.2017.)

³⁵ Isto

3.6. Informacija kao sredstvo kontrole i oružje

Informacija kao sredstvo kontrole nije novi koncept. Otkad postoje mediji, postoji i spoznaja da se pomoću medija kontroliraju mase i mišljenja. Mediji ne samo da omogućavaju pristup informacijama, oni omogućavaju i pristup onima koji informacije traže. Sve što je potrebno za kontrolu masa putem medija jest postojanje jednog medija povrh svih, tj. ovisnost o jednom izvoru informacija. Budući da smo danas jednako tako, ako ne i znatno više, informirani o banalnim i beznačajnim stvarima nego o ozbiljnim i bitnim sadržajima, kritičko mišljenje kod primatelja informacija o onome što im mediji serviraju gotovo i ne postoji. Društvene mreže i portali poput YouTube-a plodno su tlo za brojne nepotvrđene izvore informacija. Tzv. „fake news“ skandali prožimaju sve medije i izvrstan su primjer informacija koje se mogu koristiti kao sredstvo kontrole, ali i oružje³⁶. Zabrinjava činjenica da ljudi doista vjeruju u takve vijesti, koje nemaju ni malo kredibiliteta ili vjerodostojnosti. Dobivanje pristupa i dijeljenje informacija postalo je toliko jednostavno da ih servirati i dijeliti može doslovce svatko. Putem društvenih mreža tako kruže vijesti vrste „On je rekao / Ona je rekla“, a manjak kritičkog mišljenja o pročitanome i lakoća dijeljenja informacija putem raznoraznih mrežnih mjesta omogućavaju kaotičnost koja sprječava razumijevanje informacija i pogoduje podjelama u društvu. A podijeljeno društvo lako je kontrolirati.

S obzirom na sve tehničke mogućnosti uređaja koje gotovo svaki pojedinac posjeduje te Internet, postavlja se pitanje gdje se točno nalazi crta razgraničenja između praktičnosti tehnologije i vladanja nad istom? Kao primjer može poslužiti Google, koji, kratko rečeno, posjeduje gotovo "sve što vrijedi" na Internetu. Od ranih 2000-ih godina, kada se brži i bolji pristup Internetu pojavio čak i kod nas, počeo se razvijati novi trend. Od tada, pa nadalje, u središte svake kampanje stavljalo se pojedinca. Gotovo svaka reklama započinjala je sa „Vi odlučujete“, „Vi radite“, odjednom je u svemu postalo ključno „Vaše mišljenje“. „Vi“ je postala ključna riječ u svemu, no to je bila samo kulisa ispred zbiljskog događanja. Google je započeo iskorištavati ljudsku potrebu za povezivanjem i dijeljenjem sadržaja s drugima, za stvaranjem u suradnji s drugima, kako bi ostvario zaradu na tome. Google zarađuje na prikupljanju, kopiranju, agregiranju i posljedično rangiranju milijardi priloga različitih autora i uz globalno dopuštenje svih³⁷. Nikome ne smeta da se o njemu što više zna – svi otvaramo

³⁶ Dovoljno je samo pogledati skandale koji su kulminirali tijekom posljednjih predsjedničkih izbora u SAD-u. I s jedne i s druge strane političkih kampanja servirane su laži kako bi se narušio kredibilitet političkog suparnika, od lažnih prosvjeda i skandiranja do tvrdnji kako demokratski senatori u Floridi žele uspostaviti šerijatski zakon. - Hunt, Elle. What is fake news? How to spot it and what can you do to stop it, 2016. URL: <https://www.theguardian.com/media/2016/dec/18/what-is-fake-news-pizzagate> (6.9.2017.)

³⁷ Vaidhyanathan, Siva. The Googlization of everything (And why we should worry), 2011. Str. 83

Facebook profile, svi postavljamo video materijale na YouTube kako bi ih i drugi vidjeli. *Google* zna sve, zna gdje ste, zna kojim putem idete, zna kakvo je stanje na cesti, zna kakvo je vrijeme u vašoj neposrednoj blizini, ima sliku vaše kuće, hoćete iz ptičje perspektive ili 'slikano s ulice', ima vaš broj telefona. Ali i dalje su na vrhu, i dalje svi koriste njihove usluge, i dalje dobrovoljno pružamo te informacije ne bi li nam putovanje bilo bolje isplanirano, ne bi li imali gdje postaviti video uradak da ga nikad ne izgubimo, a ne škodi ni imati Google+ profil da uz njihov servis elektroničke pošte imamo i mogućnost istovremenog komuniciranja s ljudima, uključujući i video poziv. Postoje velike proturječnosti u razmišljanju današnjih pojedinaca. S jedne strane, prezire se Google, prezire se Apple, prezire se Microsoft, a s druge, i dalje se rabe *gmail* adrese, iPhone i Windowsi. Stavljaju se ljepljive trake preko kamere na laptopu, a postavlja se u prosjeku 20 slika dnevno na Instagram profil. Napravi se Facebook profil s lažnim imenom, lažnom profilnom slikom ne bi li se očuvao identitet, a s druge strane, taj je profil registriran na e-mail adresu s vidljivim imenom, prezimenom, datumom rođenja, horoskopskim znakom, posljednjim prebivalištem i čak informacijom je li ta osoba cijepljena ili nije. Može se reći da Google uspješno kroči tom tankom linijom monopola i korisnosti – pojedinac modernog društva ne može bez Googlea, ali mu smeta ako imaju sve informacije o njemu. Google ima informacije o svima. Google to koristi za svoj profit, ali i kako bi svima pružio usluge bez kojih zapravo više nitko ne može. S obzirom da posjeduju ogromnu količinu informacija o svakome, koje se mogu itekako zloupotrijebiti, može se reći da je Google postao velika "svjetska sila". "Svjetska sila naoružana informacijama" kojih se ne plaši koristiti. A to su im omogućili labavi temelji izgrađeni na povjerenju društva, koje se nakon i samo jedne pogreške u trenu može srušiti.

Nedavna globalna zaraza virusom *WannaCry* može se iznijeti kao dodatni argument da je informacija potencijalno oružje. *WannaCry* je *cryptolocker* tip virusa koji kriptira podatke na zaraženom računalu tako da im se više ne može pristupiti, osim ako osoba unutar 3 dana ne uplati određenu svotu novaca za dekripcijski ključ³⁸. Ljudi bi doslovce postali taoci vlastitih računala, ako je na njima bilo bitnih podataka i informacija. Onemogućavanje pristupa nekom digitalnom sadržaju može uzrokovati kaos diljem svijeta. Netko je uspio privatne podatke vlasnika računala pretvoriti u oružje kojim će zaraditi. Što točno sprječava Apple, Google ili Microsoft da jednoga dana učine nešto slično sa svojim *Cloud* servisima? Najveći užas današnjice može se dogoditi ako Google odluči zaključati pristup svim svojim servisima. Drugi najveći užas današnjice bio bi da jedna korporacija ostvari monopol nad osobnim

³⁸ Cryptolocker. URL: <http://malware.wikia.com/wiki/Cryptolocker> (6.9.2017.)

informacijama³⁹. Dakako, bitno je napomenuti i informacijsko ratovanje, no što točno reći o ovom fenomenu kompleksno je pitanje. Alegorija definicije informacijskog ratovanja, prema Martinu Libickiju, odnosi se na situaciju u kojoj grupa slijepaca pokušava otkriti svojstva slona – onaj koji je dotaknuo nogu slona rekao bi da se radi o drvetu, onaj koji je dotaknuo rep rekao bi da se radi o užetu. Prema tome, malo je onoga što zapravo *nije* informacijsko ratovanje⁴⁰, ali najbliža definicija do koje je moguće doći kaže da je informacijsko ratovanje set tehnika kojima se održava prednost jedne strane nad suparničkom, a uključuje prikupljanje, transport, zaštitu, poricanje/sprječavanje pristupa, ometanje i degradaciju informacija⁴¹. Prema tome, prije navedeni oblici poput ucjene, „fake news“, cryptolocker virusa, općenite dezinformacije ili kontrole nad distribucijom informacija oblici su informacijskog ratovanja, ali bi se zbog široke opsežnosti definicije informacijskog ratovanja u to mogla uvrstiti čak i igra pokvarenog telefona.

3.7. Informacija kao identitet

Kakve su to osobne informacije koje posvuda postavljamo? Društvene mreže i raznorazni Internet servisi zahtijevaju različite informacije za kreiranje profila, a i same namjene se razlikuju od mjesta do mjesta. Što se onda iz ponuđenih podataka može pretvoriti u informacije i kakve bi to bile informacije? Ako zanemarimo ime, prezime, datum rođenja i spol, koji se traže od korisnika na gotovo svakom mjestu na Internetu, što je još od osobnih informacija relevantno?

Zapravo, dosta toga. Sveučilište u Cambridgeu razvilo je alat koji na osnovi Facebook ili Twitter profila predviđa karakteristike, pa čak i osobnost korisnika. Njihovim riječima, ovaj alat na temelju 'digitalnih otisaka' koje ostavljamo na društvenim mrežama u stanju je konstruirati osobni psihološko-demografski profil korisnika društvenih mreža. U analizu uključuju sadržaj koji se nekome sviđa, ostavljene komentare i sličan sadržaj koji odaje nečiju osobnost, a o karakterističnosti sadržaja (je li za inteligentne ili neinteligentne ljude, organizirane ili neorganizirane itd.) zaključuju iz analize gotovo 6 milijuna korisnika koji su

³⁹ Staton, Will. Information as a Weapon: The Real Threat of Privacy & Data in 2015. URL: <https://medium.com/@WStaton85/information-as-a-weapon-63ef60b8ee96> (6.9.2017.)

⁴⁰ Information Warfare: What and How?, 1999. URL: <http://www.cs.cmu.edu/~burnsm/InfoWarfare.html> (30.9.2017.)

⁴¹ Isto

dobrovoljno sudjelovali u eksperimentu⁴². Rezultat tih analiza je detaljan izvještaj o 'digitalnom otisku' korisnika na društvenoj mreži po izboru (Facebook ili Twitter). Informacije koje alat nudi su psihološki spol, pet bitnih obilježja osobnosti, koje uključuju skalu između liberalnosti i konzervativnosti, impulzivnosti i organiziranosti, introvertiranosti i ekstrovertiranosti, kompetitivnosti i timskog rada, opuštenosti i stresa i pretjerane osjećajnosti, ali i procjenu zadovoljstva životom i procjenu kvocijenta inteligencije.

Rezultati, naravno, mogu biti pogrešni ovisno o tome koliko smo dosljedni sebi u online okruženju. No jasno je da se kroz 'digitalne otiske' koje ostavljamo posvuda na mreži mogu ekstrahirati kojekakve informacije i na temelju njih donositi zaključci o nama. To je identitet koji ostavljamo *online*. Pogrešan ili točan, identitet ostavljamo kroz najbanalnije podatke. U spomenutom istraživanju rabio se sustav koji je razvila akademska institucija ograničenih resursa i vidljivosti. No, zamislimo što je tek Google u stanju napraviti?

Nakon što je u ovom poglavlju dan prikaz različitih oblika odnosno koncepata informacije u doba informacionalizma, u sljedećem će se nastojati ocrtati konture netokracije osvrtom na njene temeljne karakteristike.

4. TEMELJI NETOKRACIJE

4.1. Uvodna razmatranja

Uz svu priču o informacionalizmu, i samim time, i netokraciji i umreženom društvu, nije teško zaključiti da je društvo već dobro zakoračilo u tu fazu svog postojanja. No, što to znači u globalnim okvirima? Već smo ranije razjasnili što je informacionalizam i kako je nastao te na koji se način društvo mijenja. No koja to poboljšanja nudi ovaj novi društveni ustroj u usporedbi s kapitalizmom ili komunizmom?

Bard i Soderqvist tvrde da će jedna od većih promjena biti način stjecanja statusa elite u netokraciji. Obiteljska pozadina, bogatstvo, spol, rasa neće imati nikakvog utjecaja na status osobe – jedine značajne karakteristike po kojima će se mjeriti uspjeh neke osobe jest sposobnost prikupljanja i upravljanja informacijama, zatim društvena inteligencija, te osjetljivost i fleksibilnost. Ideološki, netokracija dijeli premisu liberalnog pokreta – nudi jednake prilike za

⁴² Facebook and Twitter Prediction, University of Cambridge. URL: <https://applymagicsauce.com/demo.html#> = (6.9.2017.)

sve, za razliku od socijalističke premise prema kojoj svi na kraju, bez obzira na kontekst, završe na istome⁴³.

Doduše, ovdje se ipak radi o idealističkom polazištu. Stvarnost nikada ne odgovara najoptimalnijem scenariju, što se može zaključiti iz trenutnog stanja u Sjedinjenim Američkim Državama. Iako iza nekih pokreta i prosvjeda stoji dobra i kvalitetna ideja, previše se pokreta provodilo na krivi način, stvarajući sukobe između istomišljenika, a pogotovo između skupina različitog stajališta. No, kako Bard i Soderqvist navode, sukobi između konzumtarijata (koji se u kontekstu rada mogu promatrati kao ostaci kapitalizma) i novonastalog društva neizbježni su te se mogu promatrati kao posljednji trzaji neorganiziranih, nevođenih skupina koje pokušavaju postići ono što je postigao radnički pokret prije njih. Međutim, neorganiziranost, manjak zajedničkog cilja i nedostatak vođa pokreta, prosvjednike i samoprovzane revolucionare neće dovesti do ničeg drugog osim romantičarskog pogleda na same sebe kao borce za promjenu (ili u ovom slučaju, protiv promjene)⁴⁴.

Uz promjenu statusa elite u društvu i interaktivne medije, dolaskom informacionalizma društvo se približilo Baudrillardovom konceptu hiper-realnosti. Ne u smislu virtualne stvarnosti i videoigara, nego u smislu da se okolina mijenja kako bi poduprla fiktivne idealizacije osoba koje u njoj obitavaju. Autori navode renoviranje starih dvoraca u odmorišta i tematske parkove, krstarenja; hoteli i cijela naselja postaju odredišta na kojima se maštarije pretvaraju u stvarnost, i u kojima ljudi mogu postati fiktivna personalizacija samih sebe kakvima žele biti. U određenoj mjeri, može se reći kako ljudi unutar tih prostora i fantazija postaju glumci u ulozi samih sebe. Zbog količine hiper-realnih središta, može se reći i kako virtualna okolina sve više postaje sinonim za okolinu u kojoj živimo⁴⁵. Laički rečeno, svi, zapravo, postajemo vlastiti Truman u Trumanovom Showu⁴⁶.

Područje koje u netokraciji još nije dovoljno definirano odnos je prema intelektualnom vlasništvu i pripadajućim pravima, ili točnije, prema *copyrightu*, patentima, enkripciji i vatrozidu. Razlog tomu najvjerojatnije leži u činjenici što su ta četiri elementa ono što u netokraciji treba postati temelj same ekonomije. Ono što se u literaturi jednostavno nazvalo „novom ekonomijom“ preduvjet je same pojave i ustoličenja netokracije kao društvenog

⁴³ Bard, A.; Söderqvist, J. *Futurica trilogija: Netokracija: nova elita moći i život poslije kapitalizma*, 2003. Str 72.

⁴⁴ Isto

⁴⁵ Isto, str 73.

⁴⁶ The meaning of The Truman Show. URL: <http://www.transparencynow.com/trusig.htm> (16.9.2017.)

ustroja⁴⁷. Intelektualno vlasništvo oduvijek je bilo osjetljivo i komplicirano pitanje. Ne zbog same definicije intelektualnog vlasništva⁴⁸, nego zbog dosega zakona. Najčešće nejasnoće nastaju oko samih granica zakona, odnosno legitimnosti privatnog, nekomercijalnog korištenja vlasništva zaštićenih pod navedenim zakonom⁴⁹. Intelektualno vlasništvo kao takvo omogućava vlasniku prava da uživa ekskluzivna prava korištenja i distribucije svog vlasništva, što može biti primjena vlasništva u svrhu proizvodnje sredstava ili usluga ili licenciranja vlasništva drugima u istu svrhu. Uz to, intelektualno vlasništvo razlikuje se od industrijskog vlasništva uglavnom zbog kreativnog procesa, koji isključuje korištenje materijalnih sredstava iz okoline, koji uslijed toga prestaju postojati. Intelektualno vlasništvo je jednostavno funkcionalna ideja, ne sam proizvod. Na primjer, slika neke osobe savršeno prenosi konture, obline, karakteristike te osobe bez da se išta od same fizičke osobe pritom oduzima. Pod tim zakonom, stoga, spadaju različite nematerijalne, ne-industrijske tvorevine poput pjesništva, kazališnih predstava, pa sve do elektroničkog sklopovlja i srodnih patenata⁵⁰.

Do promjene intelektualnog vlasništva u netokraciji dolazi zbog nesrazmjera trenutnih zakona s onime što netokracija u suštini predstavlja – slobodan tok informacija. Većina je u Internetu vidjela priliku da stvaranjem, razmjenom i diseminacijom informacija kako bi ukinula *copyright*. Drugi su, pak, vidjeli priliku za razdvajanje informacije od medija, navodeći kako informacija želi biti slobodna, a što nikada neće moći biti zbog zakona koji ju stavlja u nečije vlasništvo. Očigledno postoji potreba za izmjenom zakona o intelektualnom vlasništvu, no dokidanje institucije *copyrighta* ostat će kamen spoticanja zbog konstantnog previranja oko toga trebaju li kreativna djela autora uživati zakonsku zaštitu ili ne⁵¹.

Dakako, kao i u svemu drugom, postoje i kritičari netokracije, među kojima se ističe slovenski filozof Slavoj Žižek. Žižek tvrdi kako netokracija istovremeno napreduje prebrzo i nedovoljno brzo, a kako bi podupro svoju tvrdnju, navodi kako netokracija čini istu grešku kao i brojni drugi pokušaji koji su novu ideju prebrzo postavili kao nasljednika kapitalizma i na istu razinu s kapitalizmom. Kao takvi, informacionalizam i informacijsko društvo ne mogu biti na istoj razini kao feudalizam i kapitalizam. Netokracija se postavlja kao utopija: nekonzistentna tvorevina koja ne može sama preživjeti zbog sebe same– što je potpuno u skladu s ranije

⁴⁷ The meaning of The Truman Show. URL: <http://www.transparencynow.com/trusig.htm> (16.9.2017.)

⁴⁸ Bilo koja originalna tvorevina ili tvorevina koja sadrži dovoljnu količinu originalnosti zaštićena je zakonom određeni vremenski period

- Endeshaw, Assafa. Intellectual property and the digital divide // JILT 2008(1), 24.8.2008. Str. 4. URL: http://www2.warwick.ac.uk/fac/soc/law/elj/jilt/2008_1/endeshaw/endeshaw.rtf (6.9.2017.)

⁴⁹ Isto

⁵⁰ Isto, str 5.

⁵¹ Isto, str 4.

iznesenim tvrdnjama o nepostojanosti i neodrživosti utopija općenito. Žižek uz to tvrdi kako brojna načela i karakteristike netokracije jednostavno ne mogu funkcionirati izvan kapitalističkog režima i da netokracija čak odbacuje neke od pozitivnih strana informacijskog društva kao ostatke kapitalističke prošlosti. Dalje on navodi kako se u netokraciji neizbježno mora dogoditi suprotstavljanje klasa – konzumarijat, pro-kapitalistički netokrati suprotstaviti će se (ili se već suprotstavljaju) post kapitalističkim netokratima, koji predstavljaju zagovornike druge metode proizvodnje⁵².

Netokracija kao nadogradnja na temelje kapitalizma konceptualno ima smisla – uzmu se dobri, funkcionalni aspekti kapitalizma i nadograde se ili prerade prema potrebama novog društva. S vremenom bi se stvari trebale posložiti u funkcionalnu, relativno poznatu društvenu strukturu. No, s druge strane, post kapitalistički netokrati također su u pravu, jer zašto izgraditi novu društvenu strukturu na propadajućim temeljima stare? Istina je da potpuno odbacivanje kapitalizma i njegovih loših strana ostavlja „*tabulu rasu*“ netokraciji. No, time se odbacuju i dobre strane kapitalizma te se odbacuje već postojeći okvir društva na koji je društvo naviklo. Već je spomenuto kako se ljudska rasa protivi promjenama, a promjena cijele društvene strukture jedna je od značajnijih promjena koje ljudski rod može proći. Štoviše, može se s razlogom očekivati i da bi se sukob između klasa u netokraciji mogao izbjeći ako bi pro-kapitalistički netokrati zadovoljili svoje potrebe, odnosno kad bi društvo prihvatilo manji broj nužnih promjena, koje pritom neće biti toliko nagle. U stvarnosti, još je uvijek teško zamisliti post-kapitalističke netokrate. Kao što je teško predvidjeti novi izvor moći, teško je predvidjeti i što bi se točno moralo dogoditi da kapitalizam u cijelosti propadne, kao i kakve bi to posljedice imalo u cjelini. Takve promjene nisu jednostavne, a pogotovo nisu nagle ni brze. Ne postoji automatski prekidač u glavama pojedinca čijim bi se prebacivanjem usadilo mišljenje da je kapitalizam pogrešan ili da je propao. Tko su onda netokrati? Kakav im je karakter, i koja su obilježja prosječne osobe u netokraciji? O tome će više biti riječi u sljedećem poglavlju.

4.2. Što čini dobrog netokratu

Valjalo bi proučiti dugotrajnu povijest čovječanstva kako bismo u potpunosti shvatili što su netokrati i kakve su to osobe. Najjezgrovitiji opis nalazimo u filozofskim načelima i promatranjima današnjih filozofa. Prilikom tranzicije iz kapitalizma u netokraciju, čovjekova slika o samom sebi i njegov pogled na svijet silom se mijenjaju. No, ne mijenjaju se na nov,

⁵² Žižek, Slavoj. The Ideology of the Empire and it's Traps, 2007. <http://www.lacan.com/ziztrap.htm> (6.9.2017.)

nepredvidiv način, nego u smjeru kojim se sve ostalo mijenja već dugi niz godina i biva jednako ignorirano⁵³.

Da pojasnimo, radi se o totalističkoj i mobilističkoj filozofiji. Još od dana najranijih filozofijskih promišljanja, filozofi su bili podijeljeni između ta dva smjera razmišljanja. Glavna je značajka totalizma pokušaj konstrukcije jednog sveobuhvatnog sustava, odnosno pronalaska jedne teorije koja može objasniti cijelo postojanje i povijest⁵⁴. Lako je uvidjeti da je upravo totalizam smjer kojim se društvo kreće otprilike otkad znamo za njega. Uvijek je postojala jedna teorija da je sve postalo iz jednog izvora, neke više sile, uvijek je na čelu društva jedan entitet ili osoba. Kršćanstvo, kao i sve druge religije, ali i ustroji država, kakve znamo danas, čine dio tog totalističkog filozofskog stajališta. U samoj srži ambicije totalističkog sustava pružanje je jednog globalnog sustava koji služi kao vodič kroz život i kroz svijet, a glavna pitanja unutar tog sustava su pitanja o pojedincu – tko je on i koje je njegovo mjesto u ovom svijetu⁵⁵? Totalistička filozofija, prema svemu sudeći, pokušaj je uspostavljanja utopije u kojoj je jasna distinkcija između dobrog i lošeg, svjetla i tame, visokog i niskog, ispravnog i pogrešnog, korisnog i beskorisnog. Zadaća same filozofije pružanje je odgovora na sve te usporedbe, precizno definiranje globalnog konsenzusa oko toga što je dobro, što loše itd⁵⁶. Očito je da ne postoji 'globalno dobro' i 'globalno loše', jer nijedna situacija nije ista. Ono što bi u jednoj situaciji bio loš ishod, u drugoj je dobar, no totalistička se utopija uopće ne zamara s pitanjem je li nešto *objektivno* dobro ili loše. Totalistička utopija već dva i pol milenija uspostavlja, kako Bard i Soderqvist kažu, paukovu mrežu različitih regulativa, zakona, pomoću kojih se od građana te utopije očekuje da budu „dobri totalisti“⁵⁷. Louis CK, poznati komičar, dosjetljivo se osvrnuo na zakone u jednom segmentu svog nastupa 2013. godine kada je rekao da je jedina stvar koja sprječava ljude da počine ubojstvo to što postoji zakon koji sprječava ubojstvo⁵⁸. Totalistička filozofija postiže upravo to – kada ljudima ne bi bilo rečeno što smiju, a što ne smiju raditi, ljudi u svom djelovanju ne bi razmišljali o posljedicama. Postavljanjem zakona, uspostavljaju se globalna pravila koja svi moraju slijediti.

Mobilističku filozofiju, s druge strane, karakterizira želja za univerzalnom otvorenosću – u njoj postoji želja prihvatiti uvjete i okolnosti koje samo postojanje daje s ciljem poboljšavanja tih

⁵³ Bard, A.; Söderqvist, J. Futurica trilogija: Netokracija: nova elita moći i život poslije kapitalizma, 2003. Str. 37

⁵⁴ Isto, str. 33.

⁵⁵ Isto

⁵⁶ Isto

⁵⁷ Isto

⁵⁸ C.K., Louis. Oh my God HBO special // HBO, 2013. URL: <http://www.hbo.com/comedy/louis-c-k-oh-my-god> (6.9.2017.)

okolnosti. U usporedbi s totalističkom filozofijom, u kojoj su misao i osoba u središtu i utječu na okolinu, mobilistička filozofija potpuno je suprotna – misao dolazi izvana, osoba se promatra izvana⁵⁹. U suštini, egoistično stajalište totalističke filozofije stavlja čovjeka u središte i on utječe na sve oko sebe, a u mobilističkoj filozofiji čovjek je dio okoline iz koje dolaze misli, ideje i reakcije te osobe. Budući da je ljudski rod reaktivno biće, a ne proaktivno, mobilistički i totalistički pristup dijele to polazište reagiranja na okolinu, no ključna je razlika u tome što totalistički pristup promjene pokušava pregaziti, uz egoističnu pretpostavku da ljudski rod ima pravo utjecati na sve, dok u mobilističkom pristupu ljudski rod ostaje svjestan da je on dio okoline i da se i on mora mijenjati skupa s njom. Totalistički sustavi pružaju objektivne istine kao što su to istine vezane uz zakone, naš ego, društvenu hijerarhiju, znanstveni napredak i sl., dok mobilistički sustavi odbacuju sve to i omogućavaju uživanje u slobodi i ograničenim, ali stvarnim mogućnostima sadašnjosti⁶⁰. Prema Bardu i Soderqvistu, mobilistička filozofija došla je do izražaja tek u devetnaestom stoljeću zahvaljujući filozofiji Friedricha Nietzschea. Nietzsche je odbacio totalistički koncept prema kojemu postojanje ima srž i smisao te je postavio pogled da postojanje nije nešto što postoji, nego nešto što treba postići u konstantno mijenjajućoj okolini suprotstavljenih sila. Prema njemu, moralna načela, a slijedom toga i zakoni, nisu ništa više nego instrumenti kojima vladajuće sile drže mase pod kontrolom, dok pomoću njih mase drže pojedinca pod kontrolom. Foucault, koji se sam proglasio „mobilističkim povjesničarom“, nakon Nietzschea i Deleuzea predlaže zamjenu demokracije plurokracijom, društvom u kojem svaka osoba ima moć donositi odluke za samoga sebe i isključivo samoga sebe. Plurokracija kao politički model nikada nije zaživjela, no plurarhija kao društveno stanje zaživjela je u informacijskom društvu uz pomoć postojeće tehnologije⁶¹.

Iz dosad navedenog, jasno proizlaze obilježja idealiziranog netokrate. On, po uzoru na mobilističku filozofiju, ne stavlja vlastiti ego kao temeljno polazište njegovog oblikovanja i ponašanja kao osobe, nego gradi svoj identitet pripadanjem određenoj grupi (tj. čvoru u globalnoj mreži). Igranje vlastitim egom te prenaplašeni individualizam nisu karakteristike netokrate, nego konzumtarijata. Slijedom tog zaključka, svaka osoba koja „vjeruje u sebe“ vječiti je gubitnik u netokratskom društvu, jer nitko više nema niti namjeru niti vremena slušati naklapanja nečijeg sebičnog ega⁶².

⁵⁹ Bard, A.; Söderqvist, J. *Futurica trilogija: Netokracija: nova elita moći i život poslije kapitalizma*, 2003. Str. 35

⁶⁰ Isto, Str. 36

⁶¹ Isto, Str. 38

⁶² Isto, Str. 39

5. POSLJEDICE ŠIRENJA INFORMACIONALIZMA I USPONA NETOKRACIJE

5.1. Uvodna razmatranja

Informacionalizam kao takav većinu svojih glavnih karakteristika dijeli s tehnološkim konstruktom koji povezuje milijune ljudi diljem svijeta – Internetom. Cijeli koncept netokracije i umreženog društva potječe iz mogućnosti i načela Interneta, stoga se utjecaj informacionalizma može promatrati kroz napredak i karakteristike Interneta kakvim ga danas poznajemo.

5.2. Posljedice širenja informacionalizma i netokracije na razini kulture i društva

Internet je tehnološki konstrukt koji je nastao i kontinuirano se oblikuje u kulturnom okruženju svog vremena. Načela i ideje u podlozi Interneta proizašle su iz društvenog okvira koji dijeli iste temeljne vrijednosti - stvaranje i neograničeno dijeljenje sadržaja putem globalne mreže. Kroz godine, Internet je rastao, mijenjao se i unapređivao, baš kao i društvo oko njega. No razvoj i napredak Interneta imao je dalekosežnije učinke. Zajednica koja obitava na Internetu može se podijeliti u dvije skupine – stvaratelje i potrošače. Stvaratelji kreiraju internetski sadržaj koji povezuje potrošače diljem svijeta; potrošači komuniciraju s drugim potrošačima, ali i stvarateljima sadržaja, tako da se komunikacija odvija u svim mogućim pravcima⁶³ – nitko nije isključen iz kreativnog i potrošačkog procesa. Povezanost svih ključnih aktera u svijetu Interneta omogućava ujedno i prenošenje temeljnih koncepata i načela Interneta na kulturu samog društva. Iz interakcije Interneta i kulture proizašle su četiri povezane i međuovisne supkulture:

- Tehno elita
- Hakerska supkultura
- Virtualne zajednice
- Poduzetnici⁶⁴

Tehno elita svoje temelje pronalazi u akademskim i znanstvenim zajednicama, s kojima dijeli i svoja načela. U skladu sa svojim nazivom, radi se o zajednici tehnički sposobnih ljudi koji

⁶³ Castells, M. Internet Galaksija: razmišljanja o Internetu, poslovanju i društvu. // Zagreb: Naklada Jesenski i Turk : Hrvatsko sociološko društvo, 2003. Str. 47.

⁶⁴ Isto, str. 48.

razvijaju i unaprjeđuju tehnološke sustave, iznad svega vrednuju tehnološko otkriće, ali u svom radu paze da ne koriste zajedničke ili tuđe resurse bez dozvole ili valjanog razloga, a jedini valjani razlog im je unaprjeđenje svojih sposobnosti – ne statusa. Paralela sa znanstvenim i akademskim krugovima leži upravo u tim načelima – postići što bolji uspjeh bez plagiranja, pravilno navoditi izvore i otvoreno dijeliti rezultate svakog istraživanja⁶⁵.

Hakerska supkultura zvuči negativno, no pojam „*haker*“ pogrešno se poima. Iako često pobuđuje negativne konotacije, hakerstvo ipak označava samo zajednicu kreativnih ljudi koji koriste tehnologiju ne bi li stvorili nešto novo i nešto korisno. Često ih se zamjenjuje s tzv. „*crackerima*“, osobama koje svoje tehnološko znanje koriste za provaljivanje i rušenje postojećih sustava i koji su prepoznatljivi po svojim lošim namjerama⁶⁶. U suštini, hakerska supkultura ovisi o tehnološkoj eliti, koja im treba pružiti tehnologiju s kojom mogu raditi. Oni se, u najmanju ruku, mogu smatrati programerima i developerima.

Virtualne zajednice nastale su gotovo istog trenutka kada se stvorio i Internet. Dok je hakerska kultura osigurala tehnološke temelje Interneta, virtualne zajednice oblikovale su njegove društvene oblike, procese i načine korištenja⁶⁷. Te se virtualne zajednice oblikuju oko korisnika svih popularnih multimedijalnih proizvoda koje Internet nudi. 9Gag ima svoju zajednicu, Reddit ima svoju zajednicu, Twitter ima svoju zajednicu, Instagram svoju, Bug.hr svoju. Štoviše, obitavanje u jednoj zajednici ne isključuje obitavanje u drugoj, što je ostvarenje temeljne premise umreženog društva i virtualnih identiteta koje kreiramo sudjelovanjem u tim zajednicama.

Poduzetnici su ono što su uvijek i bili, no upravo je ovaj sloj kulture zaslužan za globalno širenje Interneta⁶⁸. Internet je oblikovan s ciljem komercijalnog načina korištenja, što je snažna pokretačka snaga bilo kojeg poduzetničkog koncepta. Uključenje poduzetnika u širenje interneta za posljedicu ima njegovu nezamjenjivost kao medija i stavljanje Interneta u funkciju pokretačke snage nove ekonomije. Silicijska dolina proizvod je spajanja poduzetnika s tehnološkom elitom i hakerima, dok su virtualne zajednice rasprostranjene diljem svijeta i uvijek su uključene u sve⁶⁹. Poduzetnici su ti koji financiraju nove tehnološke razvoje, zbog čega su zaslužni za

⁶⁵ Castells, M. Internet Galaksija: razmišljanja o Internetu, poslovanju i društvu. // Zagreb: Naklada Jesenski i Turk : Hrvatsko sociološko društvo, 2003., str. 50/51.

⁶⁶ The difference between hackers and crackers, 2003. URL:

<http://searchenterprisedesktop.techtarget.com/tip/The-difference-between-hackers-and-crackers> (6.9.2017.)

⁶⁷ Castells, M. Internet Galaksija: razmišljanja o Internetu, poslovanju i društvu. // Zagreb: Naklada Jesenski i Turk : Hrvatsko sociološko društvo, 2003. Str. 65.

⁶⁸ Isto, Str. 67

⁶⁹ Isto, Str. 68

razvoj tehnologije, nove proizvode i usluge, i za postojanje ostalih supkultura, uključujući i vlastitu.

Informacionalizam stoga za sobom povlači kulturu dijeljenja i konstantnog, brzog napretka. Svi su uključeni u sve procese u tom krugu proizvodnje i potrošnje, što ostavlja za sobom kulturu koja je izričito povezana, kako kroz virtualne zajednice, tako kroz cijelu novu ekonomiju informacionalizma i netokracije.

5.3. Posljedice širenja informacionalizma i netokracije na razini poduzetništva

Privatna poduzeća nedvojbeno su glavni izvor stvaranja bogatstva u ekonomiji. Upravo se zbog toga Internet najviše proširio u poslovanju, u usporedbi s ostalim granama. Pravilno korištenje Interneta stoga je postalo ključni izvor produktivnosti i konkurentnosti u svim vrstama poslovanja⁷⁰. Svako poduzeće svoje poslovanje promovira na Internetu, bilo putem oglasa ili društvenih mreža. Neka poduzeća svoje poslovanje zasnivaju isključivo na Internetu. Kako bi uopće bili konkurentni na tržištu, poduzeća moraju imati vlastitu mrežnu stranicu, profil na društvenim mrežama, reklame, kako u fizičkom tako i u virtualnom prostoru. Čak nije bitno ni je li prisutnost poduzeća u mrežnom okruženju praktično napravljena, bitno je samo da su *online*. Loš publicitet ne postoji. Taj trend stvorio je nov način poslovanja – e-poslovanje, koje je zasnovano na informacijsko komunikacijskim tehnologijama i njihovom razvoju. Zbog brojnih prednosti koje upravo ta tehnologija pruža rodila se i nova vrsta poduzeća – mrežna poduzeća.

Mrežna poduzeća izgrađena su na suradnji između različitih komponenti različitih poduzeća⁷¹, iako su možda čak i više od toga, a o čemu će više riječi biti u nastavku rada. Četiri su ključne komponente mrežnih poduzeća. Prva je komponenta decentralizirana organizacijska struktura poduzeća koja se fleksibilno formira prema trenutnim ciljevima poduzeća. Druga komponenta je suradnja malih i srednjih poduzeća koja ujedinjuju sredstva kako bi stvorila kritičnu masu. Treća komponenta je povezivanje tih manjih i srednjih poduzeća s razgranatim komponentama većih poduzeća s ciljem ostvarivanja suradnje. Četvrta komponenta savez je velikih korporacija i njihovih komponenti⁷². Povezivanjem tih četiriju komponenti vidljiv je uzorak da mrežno poduzeće nije neko specifično poduzeće ili samo organizacijska hijerarhija jednog poduzeća.

⁷⁰ Castells, M. Internet Galaksija: razmišljanja o Internetu, poslovanju i društvu. // Zagreb: Naklada Jesenski i Turk : Hrvatsko sociološko društvo, 2003. Str. 77.

⁷¹ Isto, str. 80

⁷² Isto

Pod mrežnim poduzećem podrazumijeva se mreža koju te povezane komponente čine. Mreža koja ne bi bila moguća bez informacijsko komunikacijskih tehnologija i računalnih mreža. Spomenuta mreža predstavlja temelj novog načina poslovanja koji je imao utjecaja na cijelu ekonomiju, koja se u radu spominje pod nazivom - nova ekonomija.

5.4. Posljedice širenja informacionalizma i netokracije na razini ekonomije

Naziv „*Nova ekonomija*“ nastao je zbog nejasnog uzroka iznimnog porasta produktivnosti. Razlog koji stoji iza generičkog imena nove ekonomije nepoznavanje je specifičnog uzroka tog znatnog porasta produktivnosti u posljednje vrijeme.

Zbog velike količine mreža i sposobnosti Interneta, djelatnosti imaju utjecaj na globalnoj mreži proizvodnje i distribucije. Ta činjenica, zajedno s porastom uslužnih djelatnosti (čije je rezultate i utjecaje teško mjeriti), nemoguće je pratiti utjecaje određenih komponenti djelatnosti duž globalnog lanca. Tek su dolaskom novih metoda mjerenja rast produktivnosti u novoj ekonomiji pripisali konstantnim ulaganjima u informacijske i komunikacijske tehnologije⁷³. Važno je napomenuti da nova ekonomija nije *online* ekonomija, nego ekonomija koju pokreće informacijska tehnologija, koja ovisi o radnoj snazi organiziranoj oko računalnih mreža⁷⁴. Jednostavnije rečeno, ekonomija ne postoji samo na Internetu, nego je tehnologija zajedno s Internetom ključna komponenta današnje ekonomije. No, tehnologija koja je ključna za ekonomiju brzo se razvija, produktivnost naizmjenično brzo raste i usporava, što za sobom povlači posljedice koje mogu biti kritične po stabilnost nove ekonomije. Ekonomija fluktuirala abnormalnom učestalošću, nepredvidiva je i rizična. Uzrokovala je brojna nova bogatstva i inovacije, no, čini se da je uvijek iza ugla čeka neka nova recesija, novi krah.

Novu ekonomiju pokreće vrlo osjetljivo burzovno tržište, koje daje velika ulaganja u inovacije i tehnološki napredak, čime raste globalna produktivnost. Nova ekonomija bazira se na kulturi rizika, inovacija, ali i očekivanja i nade u budućnost⁷⁵; barem u jednom segmentu, ovo zvuči i pomalo zastrašujuće.

⁷³ Castells, M. Internet Galaksija: razmišljanja o Internetu, poslovanju i društvu. // Zagreb: Naklada Jesenski i Turk : Hrvatsko sociološko društvo, 2003. Str. 110

⁷⁴ Isto, Str. 113

⁷⁵ Isto, Str. 125

6. ZAKLJUČAK - NETOKRACIJA KAO UTOPIJA ILI DISTOPIJA?

Svrha rada bila je pružiti uvid u položaj netokracije i informacionalizma u današnjem društvu te moguće smjerove njihova razvoja u budućnosti. Jesu li netokracija i informacionalizam nešto što društvo očekuje i prema čemu se društvo u svom razvoju treba kretati? Kroz poglavlja u radu prikazane su karakteristike i slabosti informacionalizma kao glavne paradigme netokracije kao i same netokracije kao društvenog ustroja. Iz tih karakteristika i slabosti moguće je povući brojne zaključke, no nakon detaljnog pregleda netokracije, informacionalizma i svih posljedica koje nose sa sobom kroz prijašnja poglavlja, treba dobro razmisliti po čemu to netokracija zaslužuje biti sljedeći društveni ustroj.

Konceptualno, postoje različitosti između kapitalizma i netokracije, no ipak nisu toliko naglašene da bi se moglo reći kako je netokracija novo društveno uređenje. Netokracija se gradi na postojećim temeljima društva i promjene se događaju samo u određenim segmentima društva, od kojih se ističu temeljenje cijelog sustava na postojećim tehnologijama te promjene u stavu svakog pojedinca u netokraciji zahvaljujući novom filozofskom stajalištu - mobilizmu. Osnovni element netokracije, prema mobilističkoj filozofiji, jest kretanje društva prema nečemu manje egocentričnom, povezanijem s okruženjem u kojemu se nalazi, ali i povezanijem unutar samoga sebe. Zajednice, čvorovi u toj mreži društva, trebali bi predstavljati jednako vrijedna i jednako važeća okruženja za svakoga tko se unutar tih čvorova nalazi. Oni to u pravilu jesu, no interaktivnost tih čvorova ipak je upitna.

Zbog prevelike ovisnosti o iznimno brzom razvoju tehnologije, društvo se progresivno segmentira u sve manje i manje zajednice. Ne postoje više tehnološki sposobni i nesposobni ljudi, ljudi su sada raspoređeni u još manje kategorije među kojima nema interakcije. Kaotična hijerarhija netokratskog društva, koja je temeljena na brojnim čvorovima i virtualnim zajednicama ne može opstati kao kolektiv, jer pretpostavlja fragmentarnost unutar tog istog kolektiva. Primjer tomu pronalazi se u sve većem generacijskom jazu. Iako su temelji društva ostali više-manje isti, razdor između generacija povećava se do te razine da se adolescenti osjećaju kao ljudi u srednjim godinama, a umirovljenici se osjećaju kao relikvije iz davne prošlosti, jer ne mogu pratiti brzi napredak tehnologije. Zamisliti netokraciju u kojoj je informacija doslovce valuta, zamisliti netokraciju u kojoj ljudi koji razmišljaju isključivo o kolektivu, a nimalo o samima sebi čine elitni sloj društva, zamisliti netokraciju u kojoj osoba koja traži svoje mjesto pod Suncem predstavlja niži sloj društva, prevelik je odmak od svega onoga što nam je poznato. Ipak, postoji nekoliko slabih točki netokratskog društva. Prva od njih odnosi se na činjenicu da umreženo društvo ne može funkcionirati skladno bez obzira na broj

čvorova u njemu. Uzmimo za primjer nogomet i nogometne klubove u maloj zemlji kao što je Hrvatska. Svi klubovi nastupaju pod istom zastavom, hrvatskom, no netrpeljivost je među navijačima različitih klubova tolika da nerijetko prerasta u žestoke fizičke sukobe. Iako su svi pod jednim okriljem, iako se radi o istom sportu unutar iste zemlje, unutar tog okrilja stvorili su se čvorovi koji se međusobno ne podnose. Globalna društvena struktura koja funkcionira prema istom načelu, teško je zamisliva. Idealna mrežna struktura društva bila bi ona u kojoj je svaki dio, svaki čvor interoperabilan s drugim. To se do sada nije ostvarilo, a malo je vjerojatno da će se ostvariti u budućnosti. Međusobna interoperabilnost izvediva je samo ako se sve razvija pod okriljem jednog entiteta, primjerice, to bi odgovaralo slučaju u kojemu bi Google posjedovao cijeli Internet. Sve bi na Internetu funkcioniralo u savršenom međusobnom skladu, no Google bi uvijek bio na vrhu. Google uvijek zna sve, Google uvijek kontrolira sve, ali čak ni Google ne bi mogao zauvijek ostati na vrhu. Netko drugi morao bi zauzeti njegovo mjesto i pritom uništiti temelje cijele društvene strukture. Dakle, sam pokušaj primjene te ideje na cijelo društvo najvjerojatnije bi bio osuđen na propast.

Druga je pretpostavka pogrešno shvaćanje da je informacija objektivna datost koja se nalazi u prirodi. Definicija informacije u informacionalizmu više podliježe karakteristikama podataka, no po čemu se onda netokracija toliko razlikuje od današnjice ili dobrog starog kapitalizma? Hoće li netokratsko društvo koristiti informacije isključivo kako bi dobili druge informacije? Koliko razmjena informacije za informaciju može uopće poslužiti svrsi ako se ne zna primijeniti kako priliči? Pogotovo, ako je subjektivna i ne nosi jednako značenje svakoj osobi? Već sada živimo u industriji u kojoj je sve manje majstora, a sve više automatiziranih pogona. Cijela skupina znanja polako nestaje, jer se nema kome prenijeti. Dakako, postoje podaci i informacije o svačemu, pa i o stvarima koje majstori popravljaju, no ono što je ključno u cijelom procesu je znanje. Ultimativni cilj postojanja informacija stjecanje je znanja. Informacija je zapravo ništa, samo ideja. Kako idejama držati cijelo društvo na okupu, kada je i samo društvo podijeljeno i fragmentirano? Kako trgovati nečim subjektivnim kada nešto vrijedno ne bi trebalo biti subjektivno? Uz sve to, ekonomija informacionalizma rizična je ekonomija. Ulozi su veliki, rizik je još veći, ali bit je u inovaciji, sve dok nam polazi za rukom inovirati, ekonomija bi trebala ostati stabilna.

Zaključno, postavlja se pitanje: je li netokratsko društvo distopijsko ili utopijsko? I isključuje li jedno drugo? Kaos je iza svakog ugla netokracije. Zapravo, možda točno u tome leži njezin smisao. Utopija je naposljetku ipak neprirodno stanje, koje se opire promjeni bez obzira na zbivanja iz okruženja. Netokracija je zahvaljujući svojim filozofskim zasadama prirodno

drugačija. Mobilizam predstavlja adaptivnost na promjene. Ljudi su reaktivna bića, mijenjaju se samo kada se nešto već dogodilo. Štošta je dvojbeno u samom konceptu netokracije, ali isto tako dvojbeno je i u konceptu kapitalizma kao i konceptu komunizma. Netokracija stoga predstavlja distopijsku budućnost, baš kao što su to predstavljali i svi ostali društveni ustroji. Prema autoru ovoga rada, drugačije ni ne može biti; i po svemu sudeći - to je u redu.

LITERATURA

- 1) Aneesh, A. The Wiley-Blackwell Encyclopedia of Globalization: Abstract, 2012.
URL:
<http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1002/9780470670590.wbeog300/abstract;jsessionid=7F9F37A07E7DA76545A1624E0DADBD1F.f04t01?userIsAuthenticated=false&deniedAccessCustomisedMessage=> (6.9.2017.)
- 2) Bard, A.; Söderqvist, J. Futurica trilogija: Netokracija: nova elita moći i život poslije kapitalizma, 2003.
- 3) Boaz, David. Libertarianism // Encyclopaedia Britannica. URL:
<https://www.britannica.com/topic/libertarianism-politics> (6.9.2017.)
- 4) Burkeman, Oliver. Hamming it up, 1999. URL:
<https://www.theguardian.com/uk/1999/dec/09/christmas.oliverburkeman> (6.9.2017.)
- 5) C.K., Louis. Oh my God HBO special // HBO, 2013. URL:
<http://www.hbo.com/comedy/louis-c-k-oh-my-god> (6.9.2017.)
- 6) Castells, M. Informationalism, Networks and Network Society: A theoretical blueprint.
- 7) Castells, M. Internet Galaksija: razmišljanja o Internetu, poslovanju i društvu. // Zagreb: Naklada Jesenski i Turk : Hrvatsko sociološko društvo, 2003.
- 8) Cryptolocker. URL: <http://malware.wikia.com/wiki/Cryptolocker> (6.9.2017.)
- 9) Endeshaw, Assafa. Intellectual property and the digital divide // JILT 2008(1), 24.8.2008. URL:
http://www2.warwick.ac.uk/fac/soc/law/elj/jilt/2008_1/endeshaw/endeshaw.rtf
(6.9.2017.)
- 10) Facebook and Twitter Prediction, University of Cambridge. URL:
[https://applymagicsauce.com/demo.html#_ =](https://applymagicsauce.com/demo.html#_=) (6.9.2017.)
- 11) Gleick, J. The information - a history, a theory, a flood // Pantheon books, New York.
- 12) Goodwin, Tom. The battle is for the customer interface, 3.3.2015. URL:
<https://techcrunch.com/2015/03/03/in-the-age-of-disintermediation-the-battle-is-all-for-the-customer-interface/> (6.9.2017.)
- 13) Hodge, Karl. It's all in the memes, 2000. URL:
<https://www.theguardian.com/science/2000/aug/10/technology> (6.9.2017.)

- 14) Hunt, Elle. What is fake news? How to spot it and what can you do to stop it, 2016.
URL: <https://www.theguardian.com/media/2016/dec/18/what-is-fake-news-pizzagate>
(6.9.2017.)
- 15) Information Warfare: What and How? 1999. URL:
<http://www.cs.cmu.edu/~burnsm/InfoWarfare.html> (30.9.2017.)
- 16) It runs Doom. URL: <http://knowyourmeme.com/memes/it-runs-doom> (6.9.2017.)
- 17) Lurie, Ian. Information is free, knowledge is not, 2012. URL:
<https://www.portent.com/blog/random/information-is-free-knowledge-is-not.htm>
(6.9.2017.)
- 18) Mehta, Stephanie N. The new global currency: information, 2009. URL:
<http://fortune.com/2009/10/07/the-new-global-currency-information/> (6.9.2017.)
- 19) Moore's Law. URL: <http://www.moorelaw.org/> (6.9.2017.)
- 20) Sezgin; Yolcu. Political view of Informationalism: Social media and Netocracy. URL:
https://www.researchgate.net/publication/318553770_POLITICAL_VIEW_OF_INFORMATIONALISM_SOCIAL_MEDIA_AND_NETOCRACY (6.9.2017.)
- 21) Staton, Will. Information as a Weapon: The Real Threat of Privacy & Data in 2015, 2015. URL: <https://medium.com/@WStaton85/information-as-a-weapon-63ef60b8ee96> (6.9.2017.)
- 22) The difference between hackers and crackers, 2003. URL:
<http://searchenterprisedesktop.techtarget.com/tip/The-difference-between-hackers-and-crackers> (6.9.2017.)
- 23) The meaning of The Truman Show. URL:
<http://www.transparencynow.com/trusig.htm> (16.9.2017.)
- 24) Vaidhyathan, Siva. The Googlization of everything (And why we should worry), 2011.
- 25) Zizek, Slavoj. The Ideology of the Empire and it's Traps, 2007.
<http://www.lacan.com/ziztrap.htm> (6.9.2017.)